

DET KONGELIGE
JUSTIS- OG POLITIDEPARTEMENT

Ot.prp. nr. 19

(2006–2007)

Om lov om endringer i straffeprosessloven
(utvidelse av DNA-registeret)

Innhold

1	Proposisjonens hovedinnhold og bakgrunn	5	3.4.4	Departementets vurderinger	19
1.1	Proposisjonens hovedinnhold	5	3.4.4.1	Skal en siktelse være tilstrekkelig for registrering?	19
1.2	Bakgrunnen for lovforslagene	5	3.4.4.2	Hvilke straffbare handlinger skal kvalifisere for registrering?	19
1.2.1	Innledning	5	3.5	Registrering på bakgrunn av utenlandske domfellelser	20
1.2.2	Dok. nr. 8: 41 (2002-2003)	6	3.6	Hvem beslutter registrering?	20
1.2.3	DNA-utvalgets mandat og utredning	6			
1.2.4	Høringen	6			
2	Valg av lovstruktur	8	4	Forskning på DNA-profilene	21
2.1	Utvalgets forslag	8	4.1	Utvalgets forslag	21
2.2	Høringsinstansenes syn	8	4.2	Høringsinstansenes syn	21
2.3	Departementets vurdering	8	4.3	Departementets vurderinger	21
3	Utvidet bruk av DNA-registrering i strafferettspleien	10	5	Nærmere om reguleringen i påtaleinstruksen	23
3.1	Utgangspunkter	10	5.1	Innledning	23
3.1.1	Kort om DNA-teknologien	10	5.2	Oppbevaring av biologisk materiale	23
3.1.2	Gjeldende rett	10	5.2.1	Utvalgets forslag og høringsinstansenes syn	23
3.1.3	Utenlandsk rett	11	5.2.2	Departementets vurdering	24
3.1.4	Forholdet til menneskerettighetene (EMK)	12	5.3	Oppbevaring av analyseresultatet	24
3.1.5	Kort om EUs rammebeslutning om personvern i tredje søyle	13	5.4	Sporregisteret	24
3.2	Er det behov for å utvide bruken av DNA-registrering i strafferettspleien?	13	5.5	Søk i registrene	24
3.2.1	Utvalgets forslag	13	5.6	Sletting fra identitetsregisteret	25
3.2.2	Høringsinstansenes syn	14	5.7	Utlevering av opplysninger til utlandet	25
3.2.3	Departementets vurderinger	14	6	Et tilleggforslag: Hjemmelsgrunnlag for forskning på rettstoksikologiske data	27
3.3	Innhenting av biologisk materiale	15	6.1	Bakgrunn for lovforslaget	27
3.3.1	Utvalgets forslag og høringsinstansenes syn	15	6.2	Høringsinstansenes syn	27
3.3.2	Departementets vurderinger	15	6.3	Departementets vurderinger	27
3.3.3	Andre spørsmål knyttet til innhenting av biologisk materiale	16	7	Økonomiske og administrative konsekvenser	29
3.4	Hvem skal registreres i DNA-registeret (identitetsregisteret)?	16	8	Merknader til de enkelte forslagene til endringer i straffeprosessloven	32
3.4.1	Innledning	16	8.1	Endringer i straffeprosessloven	32
3.4.2	Utvalgets forslag	16	8.2	Ikrafttredeles- og overgangsbestemmelser	34
3.4.2.1	Skal en siktelse være tilstrekkelig for registrering?	16			
3.4.2.2	Hvilke straffbare handlinger skal kvalifisere for registrering?	16			
3.4.3	Høringsinstansenes syn	17			
3.4.3.1	Skal en siktelse være tilstrekkelig for registrering?	17			
3.4.3.2	Hvilke straffbare handlinger skal kvalifisere for registrering?	18			
				Forslag til lov om endringer i straffeprosessloven (utvidelse av DNA-registeret)	36

Ot.prp. nr. 19

(2006–2007)

Om lov om endringer i straffeprosessloven (utvidelse av DNA-registeret)

*Tilråding fra Justis- og politidepartementet av 22. desember 2006,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Stoltenberg II)*

1 Proposisjonens hovedinnhold og bakgrunn

1.1 Proposisjonens hovedinnhold

Departementet foreslår i denne proposisjonen å endre straffeprosessloven slik at det åpnes for å registrere flere DNA-profiler til bruk i etterforskning og strafferettspleien. Utvidelsen hjemles i straffeprosessloven § 160 a og går ut på at enhver som ilegges en straff som nevnt i straffeloven § 15 for en handling som etter loven kan medføre frihetsstraff, kan registreres i DNA-registeret. Som i dag vil registreringen først finne sted når dommen er rettskraftig eller saken endelig avgjort.

Lovforslaget her vil bli fulgt opp med endringer i påtaleinstruksen våren 2007. Det vil i den forbindelse bli tatt stilling til hvor langt man skal gå i å ta i bruk den registreringsadgangen som en lovendring vil åpne for. For at Stortinget skal ha anledning til å komme med synspunkter på hvilke løsninger som fortrinnsvis bør velges, omtaler departementet også enkelte prinsipielle spørsmål som hører hjemme i påtaleinstruksen, se nedenfor i kapittel 5.

Vilkårene for å innhente biologisk materiale med sikte på DNA-analyse, som i dag er hjemlet i straffeprosessloven § 157 om kroppsundersøkelser, videreføres uten vesentlige endringer, men vil bli samlet i en egen bestemmelse i straffeprosessloven § 158 (som i dag er ledig).

De øvrige reglene om behandling av personopplysninger knyttet til DNA-registrering, herunder om søk, oppbevaring og sletting mv., vil på sikt bli inntatt i forslaget til politiregisterlov, som er under forberedelse, se NOU 2003: 21 Kriminalitetsbekjempelse og personvern – politiets og påtalemyndighetens behandling av opplysninger. Frem til denne loven trer i kraft, vil reglene om DNA-registrering stå i straffeprosessloven og i påtaleinstruksen, slik at reglene får virkning uavhengig av fremdriften i arbeidet med politiregisterloven.

1.2 Bakgrunnen for lovforslagene

1.2.1 Innledning

Ved vedtakelsen av straffeprosessloven § 160 a ved lov 22. desember 1995 nr. 79 ble adgangen til å foreta DNA-registrering innført og det sentrale DNA-registeret ble etablert. Lovverket har senere vært gjenstand for mindre justeringer. En redegjørelse for de vurderinger som ble lagt til grunn ved innføringen av et slikt register, går frem av NOU 1993: 31 DNA-analyse i straffesaker og Ot.prp. nr. 55 (1994–95) Om lov om endringer i straffeprosessloven (etablering av et DNA-register mv).

Blant annet for å kunne oppklare lovbrudd i større grad gikk regjeringen i Soria Moria-erklæringen inn for at politiet skulle gis mulighet til økt bruk av DNA under etterforskningen. Det ble også tatt til orde for å utvide DNA-registeret.

1.2.2 Dok. nr. 8: 41 (2002-2003)

Storingsrepresentantene Jan Arild Ellingsen og André Kvakkestad foreslo i Dok. nr. 8: 41 (2002–2003) endringer i straffeprosessloven for å utvide «adgangen til bruk av DNA-bevis i straffesaker». Forslagene ble forelagt Justisdepartementet, og den daværende justisministeren uttalte i brev 24. januar 2003 til justiskomiteen at det var ønskelig å avvente riksadvokatens vurdering av spørsmålet før departementet tok stilling til om adgangen til å registrere DNA-profiler burde utvides. Riksadvokaten hadde på det tidspunktet organisert en intern arbeidsgruppe til å vurdere etterforskningen av saker med ukjent gjerningsmann, herunder bruk av DNA-profiler. Det ble også uttalt i brevet til komiteen at det kunne være grunn til å se nærmere på reglene om søk i DNA-registeret.

På bakgrunn av arbeidet i den interne arbeidsgruppen gikk riksadvokaten i brev til Justisdepartementet 18. mars 2003 inn for at det burde oppnevnes et utvalg som blant annet skulle vurdere endringer i straffeprosessloven for å utvide adgangen til å registrere DNA-profiler i identitetsregisteret.

1.2.3 DNA-utvalgets mandat og utredning

DNA-utvalget ble oppnevnt ved kongelig resolusjon 2. juli 2004 for å for å vurdere endringer i reglene om DNA-registeret. Utvalget ble gitt i mandat å vurdere

«om det er behov for å endre dagens regler om registrering og søk etter DNA-profiler i det sentrale registeret over DNA-profiler og om innsamling av DNA-prøver».

Særlig ble utvalget bedt om å vurdere om – og eventuelt hvordan – en ved lov- og forskriftsendringer burde

- «- utvide adgangen til å ta DNA-prøver, for eksempel slik at adgangen blir den samme som for fingeravtrykk,
- åpne for å registrere DNA-profiler i flere typer av saker (i dag tillates registrering av DNA-profiler på personer som er domfelt for overtredelse av straffeloven kapittel 14 (allmennfarlige forbrytelser), 19 (seksualforbrytelser), 22 (legemskrenkelser) eller 25 (utpressing og ran)),

- gjøre siktelse til et tilstrekkelig vilkår for å registrere vedkommendes DNA-profil (i dag kreves rettskraftig domfellelse),
- endre saksbehandlingsreglene for registrering og søk i DNA-registeret.»

DNA-utvalget avga 23. november 2005 sin utredning NOU 2005: 19 Lov om DNA-register til bruk i strafferettspleien. Utvalgets vurderinger vil bli nærmere gjennomgått i tilknytning til de enkelte punktene i lovforslaget.

1.2.4 Høringen

Justisdepartementet sendte 3. mars 2006 DNA-utvalgets utredning på høring. I høringsnotatet gikk departementet blant annet inn for at reglene om DNA-registrering bør ses i sammenheng med det pågående arbeidet med en ny politiregisterlov. Følgende instanser og institusjoner ble bedt om å uttale seg:

Departementene
Høyesterett
Lagmannsrettene
Bergen tingrett
Nord-Troms tingrett
Oslo tingrett
Stavanger tingrett
Trondheim tingrett
Domstoladministrasjonen
Riksadvokaten
Statsadvokatembetene
Politidirektoratet
ØKOKRIM
Generaladvokaten
Barneombudet
Bioteknologinemnda
Datatilsynet
Det kriminalitetsforebyggende råd (KRÅD)
Sivilombudsmannen
Nasjonalt folkehelseinstitutt (Folkehelseinstituttet)
Norsk senter for menneskerettigheter
Patologisk institutt, Regionsykehuset i Trondheim
Politihøgskolen
Rettsmedisinsk avdeling, Gades institutt, Bergen
Rettsmedisinsk institutt, Universitetet i Bergen
Rettsmedisinsk institutt, Universitetet i Oslo
Statens rettsstoksikologiske institutt
Den Norske Advokatforening (Advokatforeningen)
Den norske Dommerforening
Etterutdanningsrådet for dommere
Forsvarergruppen av 1977
Juridisk rådgivning for kvinner (JURK)
Juss Hjelpa i Nord-Norge

Juss-Buss
Jussformidlingen i Bergen
Kompetansesenter for voldsofferarbeid
Kontoret for fri rettshjelp
Krisesentersekretariatet
Landsforeningen for Voldsofre
Norges Forsvarerforening
Norges Juristforbund
Norges Kristelige Juristforbund
Norges lensmanns- og politilederlag
Norsk Fengsels- og Friomsorgsforbund
Norsk forening for kriminalreform (KROM)
Norsk Krisesenterforbund
Norsk Presseforbund
Norske Kvinnelige Juristers Forening
Politiembetsmennes Landsforening
Politiets Fellesforbund
Rettspolitisk forening
Straffedes organisasjon i Norge (SON)

Høringsfristen ble satt til 1. juni 2006. Følgende instanser har realitetsmerknader til utredningen:

Arbeids- og inkluderingsdepartementet
Finansdepartementet
Forsvarsdepartementet
Helse- og omsorgsdepartementet
Samferdselsdepartementet
Utenriksdepartementet
Domstoladministrasjonen
Riksadvokaten
Hordaland statsadvokatembeter
Nordland statsadvokatembeter
Rogaland statsadvokatembeter
Politidirektoratet

Kripos
Gudbrandsdal politidistrikt
Hedmark politidistrikt
Hordaland politidistrikt
Oslo politidistrikt
Rogaland politidistrikt
Søndre Buskerud politidistrikt
Sør-Trøndelag politidistrikt
Telemark politidistrikt
Troms politidistrikt
Vestfold politidistrikt
Barneombudet
Bioteknologinemnda
Datatilsynet
Folkehelseinstituttet
Norsk senter for menneskerettigheter
Rettsmedisinsk institutt, Universitetet i Oslo
Den Norske Advokatforening (Advokatforeningen)
Norges lensmanns- og politilederlag
Politiets Fellesforbund
Rettspolitisk forening

I tillegg har Arbeiderpartiets samepolitiske råd, Den nasjonale forskningsetiske komité for medisin og Den rettsmedisinske kommisjon uttalt seg i høringsrunden.

Høringsuttalelsene vil bli kommentert nedenfor i tilknytning til de enkelte punktene i lovforslaget. Høringsinstansene mener gjennomgående at personvern hensyn ikke er til hinder for en utvidelse av registreringsadgangen, men det er noe uenighet om hvor terskelen for registrering bør gå.

2 Valg av lovstruktur

2.1 Utvalgets forslag

Dagens regler om DNA-registeret er nedfelt i straffeprosessloven og i påtaleinstruksen. *DNA-utvalget* mener at dette ikke er hensiktsmessig, og går inn for at DNA-registeret bør reguleres i en egen lov. Straffeprosessloven bør i så fall bare inneholde bestemmelser som er nødvendige for å *innhente* biologisk materiale. Utvalget foreslår at en «ny» § 160 a skal regulere innhenting av biologisk materiale for DNA-analyse (noe som i dag er hjemlet i § 157), mens det meste av innholdet i straffeprosessloven § 160 a (om vilkårene for registrering) oppheves og overføres til en ny lov om DNA-registrering. Utvalget mener det er uheldig at sentrale spørsmål bare er regulert på forskriftsnivå fordi reglene blir mindre tilgjengelige. I den grad det er behov for supplerende regler i forskrift, bør disse fastsettes av Kongen i statsråd.

2.2 Høringsinstansenes syn

Flere av høringsinstansene støtter forslaget om en ny DNA-registerlov. *Riksadvokaten* er enig med departementet i at denne loven bør ses i sammenheng med departementets arbeid med en ny politiregisterlov, men da slik at loven om DNA-registrering må kunne tre i kraft så snart som mulig uavhengig av fremdriften i arbeidet med den nye politiregisterloven. *Politidirektoratet* ser også verdien av at nye bestemmelser om DNA-registrering ses i sammenheng med politiregisterloven og tas inn i denne. Det samme gjør *Den rettsmedisinske kommisjon*. *Rettsmedisinsk institutt* går derimot imot å kombinere en ny DNA-registerlov med den planlagte politiregisterloven, fordi en slik sammenblanding anses å være «tematisk vidtspennende og lite ryddig».

2.3 Departementets vurdering

Departementet er enig med utvalget og flere av høringsinstansene i at de øvrige sentrale reglene om DNA-registrering, som i dag finnes i påtaleinstruksens kapittel 11a, også bør være på lovs nivå på

sikt. Gode grunner taler for at lovarbeidet knyttet til DNA-registrering ses i sammenheng med det pågående arbeidet med ny politiregisterlov og inkorporeres her, i stedet for i en egen DNA-registerlov. Ved en slik tilnærming vil ikke tilgjengeligheten svekkes ved at sentrale spørsmål bare er registrert på forskriftsnivå, samtidig som hensynet til en saklig plassering er ivaretatt. I Sverige er også bestemmelsene om DNA-registeret tatt inn i polisdatalagen (1998: 622). Det vil imidlertid ta noe tid før det kan fremmes et forslag om ny politiregisterlov. Dette skyldes blant annet at EU arbeider med en ny rammebeslutning om personvern i tredje søyle, se omtale i punkt 3.1.5. Som en midlertidig løsning foreslår departementet at de nye reglene om DNA-registrering (foruten vilkårene for registrering, som forblir i straffeprosessloven) tas inn i påtaleinstruksen. En slik løsning vil være det enkleste og mest praktiske.

Et mulig alternativ til å ta endringene inn i påtaleinstruksen, har vært å lage en ny *midlertidig lov* om DNA-registrering etter mønster av utvalgets forslag til permanent lov. Departementet har imidlertid funnet at en slik fremgangsmåte ikke er hensiktsmessig, fordi det bare vil være tale om en midlertidig løsning i påvente av ny politiregisterlov. Departementet har lagt stor vekt på å legge til rette for en snarlig utvidelse av registreringsadgangen. Departementet ser ingen avgjørende argumenter mot å regulere dette i påtaleinstruksen inntil videre. I dag befinner reglene seg her, og den vesentlige endringen knytter seg til utvidelsen av registreringsadgangen, som hjemles i loven.

På denne bakgrunn synes departementet i likhet med utvalget at det er fornuftig at hjemmelen for å innhente biologisk materiale forblir i straffeprosessloven. Det er videre hensiktsmessig at denne formen for «kroppundersøkelser» skilles ut i en egen bestemmelse ettersom det er tale om et mer beskjedent inngrep (en vattpinne som strykes i den enkeltes munnhule), som ikke har så mye til felles med de mer vidtgående legemsundersøkelsene som kan skje med hjemmel i straffeprosessloven § 157. I motsetning til DNA-utvalget mener imidlertid departementet at § 158 vil være bedre egnet som hjemmel enn § 160 a. Denne para-

grafen er i dag ledig. Bakgrunnen for valget av plassering er at hjemmelen og de nærmere vilkårene for DNA-registrering – etter departementets syn – fremdeles bør stå i straffeprosessloven § 160 a: Formålet med regelendringene er i all hovedsak å utvide adgangen til å registrere DNA-profiler. De

sentrale reglene om dette bør være synlige og lett tilgjengelige, spesielt siden personkretsen som vil kvalifisere for registrering etter forslaget, vil bli betydelig utvidet sammenlignet med gjeldende rett. En fordeling av reglene på to paragrafer gir en mer oversiktlig regulering.

3 Utvidet bruk av DNA-registrering i strafferettspleien

3.1 Utgangspunkter

3.1.1 Kort om DNA-teknologien

Med begrepet «DNA-profil» menes i denne proposisjonen en analyse av biologisk materiale for å fastslå en persons identitet. Ved å velge en analysemetode som gjør at DNA-profilen ikke er egnet til annet enn identifikasjon, vil ikke informasjon om for eksempel karaktertrekk eller helseforhold avdekkes ved analysen. DNA-profilen vil uttrykkes ved hjelp av tallkoder, og det er denne koden det vil være aktuelt å registrere. DNA-registeret vil derfor tjene som et rent *identitetsregister*. DNA-profilen kan også karakteriseres som et «genetisk fingeravtrykk» eller et «DNA-avtrykk». I prinsippet er det ikke stor forskjell mellom et fingeravtrykksregister og et DNA-register, når det gjelder bruk av registrenes data ved oppklaring av forbrytelser. En nærmere redegjørelse for DNA og bruken av DNA-registeret ved etterforskning av straffesaker går frem av kapittel 3 i NOU 2005: 19.

3.1.2 Gjeldende rett

Av straffeprosessloven § 157 første ledd fremgår det at den som med skjellig grunn mistenkes for en straffbar handling som etter loven kan medføre frihetsstraff, kan underkastes kroppsundersøkelse når det antas å være av betydning for opplysningen av saken og det ikke fremstår som et uforholdsmessig inngrep. I medhold av denne bestemmelsen kan det tas blodprøve og gjennomføres andre undersøkelser som kan skje uten fare eller betydelig smerte, herunder innhenting av DNA-materiale. Det er gitt nærmere regler for gjennomføringen av kroppsundersøkelsen i påtaleinstruksen kapittel 10.

Det følger av straffeprosessloven § 157 annet ledd at biologisk materiale kan innhentes fra den som skriftlig samtykker i en DNA-analyse, uten hensyn til om det foreligger skjellig grunn til mistanke. Dette hjemmelsgrunnlaget brukes blant annet ved DNA-profilering av en utvidet personkrets, såkalt «screening».

En undersøkelse uten mistenktes samtykke vil som utgangspunkt kreve rettens kjennelse, jf.

§ 157 fjerde ledd. Femte ledd gir imidlertid påtalemyndigheten myndighet til å treffe beslutning «[d]ersom formålet med undersøkelsen ellers kunne forspilles».

Med hjemmel i straffeprosessloven § 160 a første ledd første punktum jf. fjerde ledd er det opprettet et nasjonalt DNA-register som består av et identitetsregister og et sporregister. Identitetsregisteret inneholder DNA-profiler fra personer med kjent identitet, samt en henvisning til tidspunkt og grunnlag for registreringen. Sporregisteret inneholder DNA-profiler med tilknytning til uoppklarte straffesaker fra personer med ukjent identitet. Det er vanlig å kalle identitetsregisteret for «DNA-registeret». Når det i denne proposisjonen vises til «DNA-registeret», omfatter dette derfor kun identitetsregisteret, mens «DNA-registrene» viser til både identitetsregisteret og sporregisteret.

Identitetsregisteret kan inneholde DNA-profiler fra personer som er dømt for overtredelse av straffeloven kapittel 14 (allmennfarlige forbrytelser), 19 (seksuallovbrudd), 22 (legemskrenkelser) eller 25 (utpressing og ran), eller for forsøk på slike forbrytelser, jf. straffeprosessloven § 160 a første ledd annet punktum. I tillegg kan det registreres DNA-profiler fra personer som kvalifiserer for registrering, men som ikke kan straffes på grunn av reglene i straffeloven §§ 44 og 46, eller der tilstanden har medført at vedkommende ikke har utvist skyld, jf. § 160 a første ledd tredje og fjerde punktum. Registrering tillates kun etter at saken er avgjort, jf. påtaleinstruksen § 11a–2 tredje ledd. Som regel vil grunnlaget for registrering være en rettskraftig domfellelse.

Det er gitt nærmere bestemmelser om DNA-registrering i påtaleinstruksen kapittel 11a. I påtaleinstruksen § 11a-2 er det bestemt at registrering «skal» skje i visse saker (blant annet i saker hvor gjerningspersonen er dømt for voldtekt, incest, grov legemsbeskadigelse og drap), mens det «kan» skje i andre saker (blant annet i saker hvor gjerningspersonen er dømt for overtredelse av de øvrige straffebudene i kapitlene 14, 19, 22 og 25, og der personer anmoder om å bli registrert). Det er statsadvokaten som har ansvaret for at profiler som

«skal» registreres, blir registrert, og som beslutter registrering av profiler som «kan» registreres.

For en nærmere redegjørelse av gjeldende rett, se NOU 2005: 19 kapittel 4 side 26 flg.

3.1.3 Utenlandsk rett

De øvrige nordiske land og Storbritannia har andre regler for DNA-registrering og for hvem som skal registreres i DNA-registeret.

I *Danmark* ble det etablert et sentralt DNA-register ved lov 31. mai 2000 nr. 434 om opprettelse af et centralt dna-profilregister. I 2005 ble registreringsadgangen utvidet, slik at den som «er eller har været sigtet for» en straffbar handling som kan medføre fengsel i 1 år og 6 måneder, skal registreres i DNA-registeret, jf. § 2 stk. 2 i endringsloven. Den samme strafferammen gjelder for registrering av fingeravtrykk. I tillegg er besittelse av barnepornografi, som har en strafferamme på 1 år, uttrykkelig nevnt i loven som grunnlag for registrering. Opplysningene skal blant annet straks slettes dersom siktelsen er grunnløs eller det foreligger andre særlige grunner som taler for sletting, jf. § 3. Dette kan være aktuelt i forhold til en person som har vært siktet i saken og derfor er blitt registrert, men hvor en annen person senere blir dømt for den straffbare handlingen. I alle tilfelle skal opplysningene slettes senest 2 år etter den registrertes død.

Sverige har nylig vedtatt nye regler om DNA-registrering (i kraft fra 1. januar 2006), som utvider adgangen til både å innhente DNA-prøver fra mistenkte og andre personer (regulert i rättegångsbalken 28 kap. 12–12 b §§ (SFS 2005: 878)) og adgangen til å registrere DNA-profiler (regulert i polisdatlagen (1998: 622) 22–28 §§). Hvem som kvalifiserer for registrering i DNA-registeret fremgår av 23 §:

«Ett DNA-register får innehålla uppgifter om resultatet av DNA-analyser som har gjorts med stöd av bestämmelserna i 28 kap. rättegångsbalken och som avser personer som

1. genom lagakraftvunnen dom har dömts till annan påföljd än böter, eller
2. har godkänt ett strafföreläggande som avser villkorlig dom.»

Som det fremgår inneholder DNA-registeret bare profilen til personer som er ilagt straff. Ved lovendringen ble det imidlertid også innført et såkalt «utredningsregister» (etterforskningsregister). Her registreres den som med skjellig grunn mistenkes for en handling som kan straffes med fengsel. Ved innføringen av etterforskningsregiste-

ret ble det lagt vekt på at registrering av mistenkte ville ha en positiv effekt for å oppklare lovbrudd, samtidig som en sammenblanding av straffedømte og mistenkte ble ansett å være uheldig:

«Från integritetsskyddssynpunkt är det dock lämpligt att uppgifter om misstänkta personer inte blandas med uppgifter om dömda personer.»

Opplysningene slettes fra etterforskningsregisteret når opplysningene enten kan føres inn i DNA-registeret (ved rettskraftig dom på annet enn bot) eller når tiltalen bortfaller, se polisdatlagen 27 §.

I *Finland* gir lov 30. april 1987 nr. 450 (tvångsmedelslagen) 6 kap. 5 § hjemmel til å foreta legemsundersøkelser for å fastsette DNA-profilen når det foreligger mistanke om et straffbart forhold som kan straffes med minst seks måneders fengsel. De innhentede DNA-profilene registreres av politiet i politiets personregister, jf. lov 7. april 1995 nr. 493 (polislagen) 1 § 1 mom. Registeret er et rent identitetsregister. Nærmere regler om registeret fremgår av 22 § i lov 22. august 2003 nr. 761 (om behandling av personopplysninger i politiets virksomhet). Opplysningene skal som hovedregel slettes dersom den registrerte ikke blir ilagt en reaksjon.

Storbritannia har en svært vidtgående registreringsadgang. Den nasjonale DNA-databasen ble operativ i 1995 for England og Wales. Selve databasen er ikke vedtatt ved lov, men adgangen til å innhente DNA-materiale og den underliggende myndighet knyttet til basen, er det. Registeret inneholder DNA-profilen fra alle som er arrestert, anklaget, anmeldt eller dømt for en «recordable offence», som omfatter alle straffbare handlinger som kan medføre fengselsstraff, samt visse andre handlinger som er særskilt nevnt. Frivillig avlagte prøver med sikte på «screening» kan også registreres, så fremt den som har avgitt prøven gir skriftlig samtykke. Samtykket kan ikke senere tilbakekalles. Reglene om innhenting av prøver for DNA-analyser i Storbritannia er regulert i the Police and Criminal Evidence Act fra 1984 (PACE) med senere endringer. Det er de samme regler som gjelder for innhenting av biologisk materiale for DNA-analyse som for fingeravtrykk.

Utvalget har i NOU 2005: 19 kapittel 5 gitt en oversikt over DNA-regelverket i de nordiske land, samt Tyskland og Storbritannia. En tilsvarende fremstilling ble gitt av DNA-utvalget i 1992 i NOU 1993: 31 side 17–19. For en mer detaljert redegjørelse for fremmed rett, vises det til de redegjørelsene som er gjort her. Svensk rett er ikke lenger i

overensstemmelse med det som fremgår av NOU 2005: 19 punkt 5.3.

3.1.4 Forholdet til menneskerettighetene (EMK)

Utvalget antar i punkt 4.5 i utredningen at legemsundersøkelser med sikte på DNA-profilering utgjør et inngrep i privatlivet etter artikkel 8 i den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK). Hvorvidt DNA-registrering er et inngrep etter samme artikkel, anses mer usikkert, men utvalget mener at det er «nærliggende å anse registrering i DNA-registeret som et inngrep i privatlivet etter EMK artikkel 8, selv om DNA-profilen i seg selv muligens ikke innebærer noe inngrep», se side 37 i utredningen. Utvalget kommer raskt til at inngrepet likevel er i samsvar med de vilkår som stilles for tillatte myndighetsbegrensninger i retten til privatlivsbeskyttelse i EMK artikkel 8 nr. 2.

Både *Utenriksdepartementet*, *Norsk senter for menneskerettigheter* og *Rettspolitisk forening* etterlyser en grundigere redegjørelse for hvordan et forslag om en mer omfattende innhenting, analyse og registrering av biologisk materiale forholder seg til EMKs vern av privatlivet i artikkel 8. Det bes særlig om at vilkåret om at inngrepet må være «nødvendig i et demokratisk samfunn» utredes nærmere.

Departementet viser til utvalgets drøftelse på sidene 35–37 om hvorvidt innhenting av DNA-materiale og registrering av DNA-profilen utgjør et inngrep i forhold til EMK artikkel 8 – og slutter seg til utvalgets konklusjon om at så er tilfellet. For at inngrepet likevel skal være legitimt må det derfor oppfylle vilkårene i artikkel 8 nr. 2. Kravet om at inngrepet må være foreskrevet ved lov er oppfylt. Videre er forebygging av uorden og kriminalitet et legitimt formål etter artikkel 8 nr. 2. Kravet om nødvendighet («nødvendig i et demokratisk samfunn») innebærer at formålet med inngrepet skal tilsvare et tvingende samfunnsmessig behov. Med utgangspunkt i dette kriteriet har EMD utviklet et proporsjonalitetsprinsipp. Det må være forholdsmessighet mellom de mål som søkes oppnådd og de midler som tas i bruk for å nå dette målet. Prinsippet om forholdsmessighet krever mer enn at tiltaket er ønskelig eller kan vise seg å være nyttig i kriminalitetsbekjempelsen, men det kreves ikke at tiltaket er uunnværlig. I dette tilfellet må det foretas en konkret interesseavveining mellom samfunnets behov for å kunne innhente DNA-prøver for deretter å registrere DNA-profilen, og de virkninger dette har for den som blir berørt av inngrepet. EMD har i interesseavveiningen blant

annet lagt vekt på hvilken metode som benyttes og om andre mindre inngripende metoder kunne vært benyttet i stedet. I denne avveiningen har statene fått en relativ vid skjønnsmargin.

Når det gjelder innhenting av DNA må inngrepet – å stryke en vattpinne på innsiden av munnhulen – kunne karakteriseres som beskjeden for den det gjelder. Selve DNA-registreringen utgjør også et mindre inngrep: For det første er registeret et rent identitetsregister, hvor det ikke er registrert opplysninger som kan avdekke egenskaper utover kjønn. Registreringen har derfor begrensede personvernmessige implikasjoner, noe som forsterkes av at DNA-prøvene (selve DNA-materialet) etter departementets forslag ikke skal oppbevares etter at DNA-profilen (tallkoden) er registrert. Riktignok registreres DNA-profilen sammen med opplysninger om grunnlaget for registreringen (en endelig avgjørelse som konstaterer at personen har begått en straffbar handling), men disse personopplysningene oppbevares forsvarlig og er underlagt streng kontroll. Det er bare registerføeren (sjefen i Kripos) eller den han bemyndiger, som har tilgang til registeret, og registeret skal til enhver tid være beskyttet mot innsyn fra og holdes utilgjengelig for uvedkommende, jf. påtaleinstruksen § 11a–6 annet ledd. I tillegg skal den som er blitt registrert straks gis melding om det, og enhver kan kreve opplyst om registeret inneholder opplysninger om ham/henne, og hva disse opplysningene går ut på. Retten til innsyn og kontradiksjon og utleveringsbegrensninger har vært helt sentralt når EMD har vurdert om offentlige registre med personopplysninger er forenlige med EMK artikkel 8.

På den andre siden anses derimot bruk av DNA å være nødvendig og svært egnet sett i lys av det som ønskes oppnådd – å øke oppklaringsprosenten i straffesaker. DNA-profilen er et viktig (og undertiden et helt avgjørende) bevismiddel i kriminalsaker der det finnes biologiske spor, da den gir en pålitelig identifisering av gjerningsmannen. Det er derfor god grunn til å tro at antallet tilståelser øker der søk mot registrene gir DNA-treff, samtidig som uskyldige kan utelukkes fra en sak. På denne måten vil DNA-beviset i en viss grad motvirke uriktige siktelsener og domfellelser. En ikke ubetydelig utvidet adgang til registrering med muligheter til å foreta søk mot identitets- og sporregisteret, vil føre til at etterforskingens varighet og omfang reduseres og politiressurser frigjøres. En tilsvarende utvikling ses i andre land. Flere land har gått atskillig lenger i å åpne for DNA-registrering enn det som nå foreslås, se særlig rettstilstanden i Storbritannia i punkt 3.1.3.

I nødvendighetsvurderingen må det også tas høyde for at kriminalitetsbildet har endret seg i negativ retning den senere tiden, og at denne utviklingen kan komme til å forsterke seg i årene som kommer. En tendens er at de kriminelle gruppene er bedre organisert enn før. Andre utviklingstrekk er økt fleksibilitet og samarbeid mellom kriminelle nettverk, økt internasjonalisering og mobilitet, økt bruk av avansert teknologi, økt spesialisering og profesjonalisering, økt sammenblanding av illegal og legal virksomhet og større brutalitet. Det vises særlig til NOU 2004: 6 Mellom effektivitet og personvern side 163. Det er et klart behov for effektive virkemidler som bekjemper denne utviklingen. Bruken av DNA som bevis og et utvidet DNA-register vil føre til at flere saker oppklares – og at de oppklares raskere. Et DNA-register vil også kunne være avgjørende for å oppklare saker med ukjent gjerningsmann.

I tillegg vil bruk av DNA og et utvidet DNA-register være av vesentlig betydning for oppklaring av såkalt hverdagskriminalitet. Oppklaringsprosenten i Norge er svært lav i noen saker som faller i denne kategorien. Politiets Strasak-tall viser for eksempel at over 80 prosent av den rapporterte vinningskriminaliteten ikke blir oppklart. Deler av den tradisjonelle vinningskriminaliteten inngår også som en del av den organiserte, grenseoverskridende kriminaliteten. Det er derfor viktig at samfunnet ikke taper av syne betydningen av at også mindre og tilsynelatende hverdagslige lovbrudd blir oppdaget, etterforsket og oppklart. Publikums tillit til politiet og den alminnelige trygghetsfølelsen i samfunnet beror ikke minst på hvordan slik kriminalitet håndteres. Dersom kriminalitet i samfunnet skal forebygges og bekjempes, er det en viktig forutsetning at kriminaliteten oppdages og oppklares. Beskrivelsen av kriminalitetsbildet viser at det er et lite antall mennesker som begår en vesentlig andel av kriminaliteten, både i små og store tettsteder i Norge. Dette betyr at treff i identitetsregisteret innenfor for eksempel vinningskriminalitet gir økt mulighet for at også de mer alvorlige forbrytelsene oppklares. DNA-registeret vil således utgjøre et meget effektivt hjelpemiddel. Det finnes ikke metoder som vil være tilsvarende virkningsfulle, heller ikke bruk av fingeravtrykk.

På denne bakgrunn er det beskjedne inngrepet som gjøres i privatlivsbeskyttelsen – etter departementets syn – rimelig sett i forhold til de målene offentlige myndigheter vil oppnå ved inngrepet. Inngrepet anses derfor «nødvendig i et demokratisk samfunn». Departementet vil for øvrig bemerke at proporsjonalitetsvurderingen også vil

foretas når den nærmere terskelen for registrering fastsettes i forskrift.

3.1.5 Kort om EUs rammebeslutning om personvern i tredje søyle

EU-kommisjonen satte 4. oktober 2005 frem et forslag til rammebeslutning om personvern i tredje søyle. Rammebeslutningen skal regulere behandling av personopplysninger innenfor rammene av politisamarbeid og annet rettslig samarbeid i straffesaker. Instrumentet er Schengen-relevant, og vil derfor være bindende for Norge. Norge deltar i forhandlingene i Brussel.

Forslaget må ses på bakgrunn av at det er iverksatt ulike tiltak for å lette informasjonsflyten innad i EU-området, som gjør det nødvendig å innføre felles bestemmelser om krav til hvordan opplysningene behandles.

Rammebeslutningen er fremdeles i forhandlingsfasen. Det er ikke avklart om instrumentet skal gjelde for enhver nasjonal behandling, eller utelukkende for behandling av opplysninger som utveksles mellom medlemsstatene (i vårt tilfelle Schengen-stater). Når det gjelder innholdet, er imidlertid hovedtrekkene klare. All behandling av personopplysninger vil falle inn under rammebeslutningens anvendelsesområde, det vil ikke være avgjørende om opplysningene føres inn i et register. Rammebeslutningen vil regulere innsamling, bruk og sekundærbruk av opplysninger. Sentralt står prinsippene om at opplysninger bare må behandles for nærmere angitte formål, samt at opplysningene må være nødvendige, relevante, korrekte og tilstrekkelige. Instrumentet inneholder sentrale rettigheter for den opplysningen gjelder, herunder rett til innsyn og rett til å kreve opplysninger rettet, slettet eller sperret. Videre er det nedfelt regler om erstatning, tilsyn, informasjons-sikkerhet og konfidensialitet.

Rammebeslutningen vil bli gjennomført i norsk rett i den nye politiregisterloven. Departementet har også funnet det hensiktsmessig å se hen til den kommende rammebeslutningen i vurderingene av hvilke forslag som nå bør fremmes, se særlig punkt 3.4 nedenfor.

3.2 Er det behov for å utvide bruken av DNA-registrering i strafferettspleien?

3.2.1 Utvalgets forslag

Utvalget legger i sin utredning vekt på betydningen DNA har som et effektivt etterforskningsred-

skap, både for å oppklare lovbrudd, og for å utelukke uskyldige (side 48 i utredningen):

«Økt bruk av DNA-teknologi kan medføre at saker blir raskere oppklart, og dermed redusere etterforskningens lengde og omfang. Dessuten kan DNA-analyser bidra til at uskyldige kan utelukkes fra en sak. Eksempel på dette finner vi i Anna Lind[h]-saken fra Sverige der den som først ble pågrepet, senere ble sjekket ut av saken basert på DNA-funn på åstedet.»

Det er videre enighet i utvalget om at personvern hensyn ikke er til hinder for å utvide personkretsen som kan registreres, såfremt fremstilling av DNA-profiler med kjent identitet bare skal kunne benyttes for identifisering. DNA-utvalget fra 1992 oppsummerte personvern vurderingen slik, se NOU 1993: 31 side 29 første spalte:

«Etter utvalgets oppfatning vil et personregister over DNA-profiler slik det foran er skissert ikke kunne sies å være spesielt sensitivt. Tatt i betraktning at det med unntak av den teoretiske mulighet for å finne frem til slektsskapsforhold, ikke er mulig å utlede annet av registeret enn den registrertes identitet, vil faren for misbruk være meget liten. Det å stå i et slikt register vil etter utvalgets vurdering ikke skille seg vesentlig fra det å stå i strafferegisteret, for så vidt gjelder graden av sensitivitet.»

Ifølge utvalget har ikke utviklingen siden 1993 gitt grunnlag for å trekke andre konklusjoner. På denne bakgrunn går et samlet DNA-utvalg inn for at adgangen til DNA-registrering skal utvides betydelig i forhold til dagens ordning.

3.2.2 Høringsinstansenes syn

Det er enighet blant høringsinstansene om at adgangen til å registrere DNA-profiler bør utvides – og at personvern hensyn ikke er et avgjørende ankepunkt mot en slik utvidelse. Blant annet fremhever *riksadvokaten* at en effektiv etterforskning er et tungtveiende hensyn, som må avveies mot hensynet til personvern:

«Betydningen av personvern ved denne vurderingen avdempes dessuten noe av den klare og strenge formålsangivelse og avgrensning som utvalget har foreslått for bruken og behandlingen av opplysningene i identitets- og sporregistrene».

Advokatforeningen argumenterer i samme retning:

«At personkretsen blir betydelig utvidet, vil ikke føre med seg tungtveiende personvernproblemer når man ser personkretsen i sammenheng med hvilke opplysninger det vil være adgang til å registrere. Man kan ikke registrere sensitiv informasjon, jfr lovutkastet §§ 1,2, sml personopplysningsloven § 2 nr. 8. Man skal kun anvende registeret til å fastlegge personers identitet.»

Barneombudet påpeker at et DNA-register kan ha flere problematiske sider i forhold til personvern, men støtter likevel en vesentlig utvidelse av registreringsadgangen:

«Ut i fra en helhetsvurdering støtter likevel Ombudet utvalget i at en vesentlig utvidelse av bruken av DNA-profiler i strafferettspleien kan synes fornuftig.»

Datatilsynet fremholder at et DNA-register reiser personvernsmessige spørsmål, men går likevel inn for en utvidelse av registreringsadgangen:

«Personvern- og integritetsspørsmålene som reiser seg når det gjelder DNA-register til bruk i strafferettspleien, er ikke primært knyttet til selve inngrepet, altså måten testen tas på. Det er innsamlingen (hvilke opplysninger) oppbevaring og bruk av opplysningene i registeret som reiser de grunnleggende personvernsspørsmålene.»

3.2.3 Departementets vurderinger

Regjeringen gikk i Soria Moria-erklæringen inn for at politiet skulle gis mulighet til økt bruk av DNA under etterforskningen, blant annet for å kunne oppklare lovbrudd i større grad. Det ble også tatt til orde for å utvide DNA-registeret. I denne sammenheng ble det lagt vekt på å ivareta de sentrale rettsikkerhetsprinsipper og personvern hensyn.

Departementet har merket seg den økte betydningen DNA har for oppklaring av straffesaker, og mener at en utvidelse av adgangen til å registrere DNA-profiler er et nødvendig og egnet middel i bekjempelsen av kriminalitet. Dagens regler setter terskelen for registrering for høyt, og registreringsadgangen kan med fordel utvides kraftig. Ettersom det etter dagens teknologi, lovgivning og behov bare er opplysninger som kan bidra til å *bestemme identitet* som kan registreres, ser heller ikke departementet avgjørende personvernsmessige betenkeligheter ved en slik utvidelse. Et eventuelt misbrukspotensiale vil videre reduseres betraktelig ved at departementet ikke går inn for å oppbevare det biologiske materialet etter at DNA-profilen er registrert, se punkt 5.2.2. På denne bak-

grunn foreslår departementet at adgangen til å registrere DNA-profiler utvides betraktelig.

3.3 Innhenting av biologisk materiale

3.3.1 Utvalgets forslag og høringsinstansenes syn

Utvalget foreslår ingen vesentlige endringer i vilkårene for å innhente biologisk materiale som er nødvendig for å utlede en DNA-profil. Fremdeles anses det tilstrekkelig med skjellig grunn til mistanke for en straffbar handling som kan medføre frihetsstraff. Sett i lys av at biologisk materiale kan innhentes ved bruk av en vattpinne i munnhulen, finner ikke utvalget behov for å ta med vilkåret om at innhenting ikke skal fremstå som et uforholdsmessig inngrep. Utvalget mener videre at det, som i dag, bør være adgang til å innhente biologisk materiale også etter saken er endelig avgjort. Næter vedkommende å avgi biologisk materiale, bør slikt materiale kunne innhentes ved tvang (og uten rettens avgjørelse) når det kan skje uten fare eller betydelig smerte.

Politidirektoratet har innsigelser mot at utvalget ikke har valgt å innta en tilsvarende «hastebestemmelse» som i § 157, om at ordre fra påtalemyndigheten om munnhuleavstryk kan tre i stedet for rettens kjennelse i de tilfellene den mistenkte nekter å medvirke til nødvendig undersøkelse. Utvalgets begrunnelse er at det biologiske materialet det er tale om i § 160 a ikke vil kunne forsvinne eller gå tapt. *Politidirektoratet* mener likevel at det ofte byr på store vanskeligheter å få motvillige personer til å møte frem for prøvetaking på et senere stadium. *Politidirektoratet* kan heller ikke se at en rettskraftig avgjørelse innebærer noen rettssikkerhetsgaranti av betydning, mens de ressursmessige gevinstene derimot antas å være betydelige. *Riksadvokaten* peker også på at hasteelementet kan være av betydning av andre grunner enn for at beviset går tapt.

Oslo politidistrikt fremhever at det er grunn til å spørre om et samtykke er en tilstrekkelig og god nok hjemmel for såkalt «screening» (testing av en utvidet personkrets). Ifølge *Oslo politidistrikt* fremstår dagens ordning som noe «prinsipplos». Det pekes videre på at det er «noe rart at medvirkning til dette svært lite inngripende tiltaket – spyttprøver hvor analyseresultatet slettes etterpå – skal være avhengig av noe så tilfeldig som et samtykke».

3.3.2 Departementets vurderinger

I likhet med utvalget mener departementet at det er tilstrekkelig – og av rettssikkerhetsmessige grunner nødvendig – å oppstille et krav om skjellig grunn til mistanke for en straffbar handling som kan medføre frihetsstraff for å kunne innhente DNA-materiale, slik som i dag. Kravet om at undersøkelsen må være av betydning for saken og at det ikke må fremstå som et uforholdsmessig inngrep, kan med fordel sløyfes. Dagens metoder for innhenting av biologisk materiale er så lite inngripende at det er mer naturlig å vurdere dem på linje med fingeravtrykk. Innhenting av biologisk materiale som ikke skjer ved munnhuleavstryk, vil fremdeles reguleres i medhold av § 157, se departementets forslag til ny § 158 femte ledd. Bestemmelsen i § 158 vil derfor ikke være en uttømmende hjemmel for å innhente biologisk materiale.

Departementet mener at Politidirektoratets innvending mot ikke å innta en hastebestemmelse ved tvangsmessig innhenting, har atskillig for seg. I dag finnes en slik bestemmelse i § 157, og til tross for at det biologiske materialet ikke forsvinner, kan det være andre grunner som unntaksvis gjør det uhensiktsmessig å måtte vente på rettens kjennelse. For eksempel kan personen det skal innhentes DNA fra, bli utilgjengelig. Ressursmessig vil en slik regel derfor kunne ha betydning. Vilråene bør imidlertid være strenge. Hovedregelen bør fremdeles være at tvangsmessig legemsundersøkelse for DNA-analyse bare kan gjennomføres etter at retten har kommet til at lovens vilkår er oppfylt.

Spørsmålet om hjemmelsgrunnlaget i screeningsaker ble drøftet i forbindelse med innføringen av DNA-registeret, se Ot.prp. nr. 55 (1994–95) side 8–9. Departementet mener fremdeles at et lovfestet samtykke vil være en tilstrekkelig god hjemmel, og kan ikke si seg enig med *Oslo politidistrikt* i at hjemmelsgrunnlaget er «prinsippløst». Departementet er likevel klar over at mulighetene for å utnytte det potensialet som ligger i DNA-teknologien kan begrenses noe av at det ikke er mulig å avkreve en DNA-prøve fra personer som ikke med skjellig grunn kan mistenkes for å stå bak handlingen. Det er en liten mulighet for at oppklaring av saken vanskeliggjøres når kravet til skjellig grunn til mistanke ikke anses oppfylt (mistanken er svakere), og vedkommende det gjelder ikke samtykker til prøvetaking. I slike tilfeller foreligger det imidlertid ofte andre bevis som kan brukes som grunnlag for å styrke/svekke mistanken mot vedkommende som er i politiets søkelys. Videre er problemet neppe av et omfang som gjør det

påkrevd å innføre et alternativt hjemmelsgrunnlag nå, og høringen gir ikke noe godt grunnlag for å innføre en slik ordning i denne omgang.

Sverige har nylig innført en regel som gjør det mulig å innhente biologisk materiale også i de tilfellene kravet til «skjellig grunn til mistanke» ikke er oppfylt, jf. rättegångsbalken 28 kap. 12 b §. Vilkåret er at hensikten med å analysere DNA-prøven er å «underlätta identifiering» ved etterforskningen av en straffbar handling som kan medføre fengsel, og det finnes «synnerlig anledning» å anta at prøvetakingen er av betydning for etterforskningen. Skulle det vise seg at det etter hvert blir et større behov for en slik regel også her, vil departementet ta opp spørsmålet til vurdering på nytt.

Departementet er enig med utvalget i at biologisk materiale også bør kunne innhentes etter at saken er endelig avgjort. En slik adgang bør gjelde i forhold til alle som kvalifiserer for registrering, også dem som ikke kan straffes som følge av reglene i straffeloven §§ 44 og 46. Formålet med registeret, å effektivisere etterforskningen på grunnlag av en sikker fastslått identitet ved bruk av DNA-registrering, gjør seg gjeldende med like stor styrke for utilregnelige som for tilregnelige gjerningspersoner.

3.3.3 Andre spørsmål knyttet til innhenting av biologisk materiale

Utvalgets mindretall (Åpenes og Larsen) er av den oppfatning at bruken av DNA-teknologi i straffettspleien reiser flere problemer som utvalget ikke har utredet nærmere. Det vises blant annet til de «uklare retningslinjer for innhenting av biologiske prøver ved for eksempel provokasjon, ransaking, analyse av avfall mv.», se side 60 i utredningen. Det foreslås at et nytt Politimetodeutvalg ser nærmere på disse spørsmålene. Også *Oslo politidistrikt* har i sin høringsuttalelse reist flere spørsmål som gjelder innhenting av DNA og bruk av DNA som bevis i straffesaker.

Departementet er enig i at disse spørsmålene med fordel kan utredes nærmere, for eksempel av et kommende utvalg som skal vurdere lovfesting av reglene om infiltrasjon og provokasjon.

3.4 Hvem skal registreres i DNA-registeret (identitetsregisteret)?

3.4.1 Innledning

Vanligvis hentes det biologiske materialet inn som ledd i etterforskningen med sikte på å foreta en

DNA-analyse for å finne frem til gjerningspersonen(e), se punkt 3.3. DNA-profilen fra ethvert åstedsfunn kan deretter søkes mot identitetsregisteret og sporregisteret. Det foretas imidlertid ingen registrering i DNA-registeret under etterforskningen. Registreringen av DNA-profilen finner først sted når saken er rettskraftig avgjort.

Vurderingen av om registreringsadgangen skal utvides, slik at DNA-profilen kan komme til nytte i etterforskningen av andre saker, kan deles i to:

1. Skal en siktelse være tilstrekkelig for registrering, eller bør det foreligge en rettskraftig dom? (tidspunktet for registrering)
2. Hvilke straffbare handlinger skal kvalifisere for registrering? (terskelen for registrering)

3.4.2 Utvalgets forslag

3.4.2.1 Skal en siktelse være tilstrekkelig for registrering?

Et samlet utvalg går inn for at en siktelse ikke bør være tilstrekkelig for å bli registrert, og at DNA-registrering bør utstå til saken er endelig avgjort. Utvalget fremhever riktignok at andre land foretar DNA-registrering allerede på grunnlag av mistanke, og at uskyldspresumsjonen neppe er til hinder for en slik regulering siden registrering ikke er straff. DNA-utvalget mener likevel det avgjørende er at det ikke er behov for å registrere en siktet, jf. NOU 2005: 19 side 49:

«Spørsmålet er imidlertid om det er behov for å foreta en slik utvidelse av registreringsadgangen. Allerede i dag kan det foretas søk av identitetsprofiler tilhørende mistenkte mot sporregisteret, jfr. pti. § 11a-4 tredje ledd, og fremstilling av DNA-profilen og registrering av alle siktede vil medføre store omkostninger. Dessuten mener utvalget at personer som ikke har fått avgjort sin sak på en måte som tilkjenne gir at han er skyldig, ikke bør inntas i DNA-registeret. På denne bakgrunn bør ikke en siktelse i seg selv være tilstrekkelig for å bli registrert.»

3.4.2.2 Hvilke straffbare handlinger skal kvalifisere for registrering?

Både flertallet og mindretallet er enige i at adgangen til å foreta DNA-registrering bør utvides betydelig i forhold til dagens ordning, men det er noe uenighet om hvor terskelen skal gå.

Flertallet (Strandbakken, Antun og Fossgard) har kommet til at det bør være tilstrekkelig for registrering at man er ilagt en strafferettslig reaksjon, jf. straffeloven § 15, for en handling som kan medføre frihetsstraff, mens *mindretallet (Åpenes*

og Larsen) mener at grensen bør gå ved overtredelse av straffebud som har en strafferamme på fengsel i mer enn 6 måneder.

Flertallet begrunner i hovedsak sitt syn med ønsket om å effektivisere etterforskningen, og viser til at DNA-analyser har stor betydning også for oppklaring av hverdagskriminalitet som innbrudd, bilbrukstyveri mv. Flertallet fremhever også at med den lave terskelen de foreslår, vil de fleste i registeret være personer som har begått mer tradisjonelle former for kriminalitet. Det er derfor grunn til å tro at følelsen av stigmatisering vil reduseres. I tillegg pekes det på – under forutsetning av at politiet har tilstrekkelige ressurser til å innhente spor – at nytteverdien av registeret vil øke jo flere personer som er registrert. En slik avgrensing gjør det også enkelt å fastslå om en handling kvalifiserer for registrering.

Mindretallet er enig i at bruk av DNA-analyser under etterforskning er et godt virkemiddel for oppklaring av kriminalsaker, men peker på forskjellene mellom fingeravtrykk og DNA (side 51 i utredningen):

«Det er imidlertid viktig å være klar over at DNA allerede i dag og i nær fremtid vil ha utsagnskraft utover fastleggelse av identitet; eksempelvis biologisk slektskap, arvelige sykdommer og egenskaper, etnisitet, alder, hårfarge og kjønn. Det ville være urimelig å anta at slike informasjonskategorier ikke vil kunne være interessante i fremtidens etterforskningsarbeid. Mens man i fingeravtrykksregisteret kan gjenfinne identiteter, vil man ved treff i DNA-registeret kunne utlede tilleggsopplysninger av personlig karakter.»

Mindretallet ønsker å utelukke registrering på bakgrunn av mindre alvorlige lovbrudd (side 52 i utredningen):

«En slik utvidelse som foreslått av flertallet vil medføre en svært omfattende utvidelse av den personkrets som kan registreres. Slik mindretallet ser det, vil det til tross for lovendring, ta lang tid før enkeltpersoner og samfunnet er klare for å oppfatte DNA-registrering som en ren rutinesak. I mellomtiden vil en rekke personer som blir ilagt reaksjoner, i første rekke bøtestraffer for mer bagatellmessige lovbrudd, kunne oppfatte DNA-registreringen som et inngrep, og som noe unødvendig, endog som en integritetskrenkelse. Mindretallet har derfor kommet til at det er ønskelig å foreslå en nedre 6-månedersgrense, slik at registrering på bakgrunn av mer bagatellmessige overtredelser er utelukket.»

Et samlet utvalg går inn for å likestille påtaleunnlattelse etter straffeprosessloven § 69 med de strafferettslige reaksjonene i straffeloven § 15, slik at også denne reaksjonen vil kvalifisere for registrering.

3.4.3 Høringsinstansenes syn

3.4.3.1 Skal en siktelse være tilstrekkelig for registrering?

Når det gjelder tidspunktet for registrering er de høringsinstansene som har uttalt seg om spørsmålet, delte i synet. *Riksadvokaten*, *Bioteknologinemnda*, *Datatilsynet*, *Norges lensmanns- og politilederslag* og *Politiets Fellesforbund* mener at grensen bør gå ved idømt straff, mens *Rogaland statsadvokatembeter*, *Politidirektoratet*, *Hedmark politidistrikt*, *Rogaland politidistrikt*, *Rettsmedisinsk institutt* og *Den rettsmedisinske kommisjon* på den andre siden mener at registrering bør kunne skje ved siktelse eller tidligere. Det er en forutsetning blant høringsinstansene som anbefaler registrering allerede på siktet-stadiet at opplysningene slettes dersom vedkommende får sin sak avsluttet på en måte som tilkjennegir at han ikke er skyldig.

Flere av høringsinstansene som mener at en siktelse er tilstrekkelig, trekker paralleller til registrering av fingeravtrykk og foto. Blant annet fremhever *Politidirektoratet* at en registrering i DNA-registeret ikke er mer belastende, mens *Hedmark* og *Rogaland politidistrikt* mener det bør være ett regelsett for fingeravtrykk og DNA. *Rogaland statsadvokatembeter* på sin side peker på at det er viktig å registrere tidlig, da det ellers kan gå flere år fra handlingen er begått til saken er rettskraftig avgjort, og verdifullt etterforskningsmateriale kan dermed gå til spille. Noen av høringsinstansene fremhever også at flere andre land har innført registrering på et tidligere tidspunkt. *Rettsmedisinsk institutt* og *Den rettsmedisinske kommisjon* peker på at å vente med registrering til saken er rettskraftig avgjort, begrenser muligheten for regelmessige sammenligninger mellom mistenktes DNA-profil og spormaterialet fra andre saker i tiden før domsavsigelsen.

Av de høringsinstansene som har motforestillinger mot en registrering allerede på siktet-stadiet, mener blant annet *riksadvokaten* at sammenligningen mellom fingeravtrykk og DNA ikke er særlig treffende. Det er nærliggende at det vil oppleves som mer belastende og stigmatiserende å bli registrert i DNA-registeret. I tillegg pekes det på at

«hensynet til å kunne anvende DNA-spor i etterforskningen [vil] langt på vei være ivarettet

gjennom den foreslåtte adgangen til å innhente biologisk materiale og foreta DNA-analyse på dette stadium i straffesaken (straffeprosessloven § 160 a første ledd) og til å søke mistenktes DNA-profil mot sporregisteret (DNA-loven § 5 første ledd), jf. også de gjeldende regler om dette i påtaleinstruksen § 11a-4 tredje ledd.»

Registrering på dette tidspunktet vil også medføre betydelige kostnader.

3.4.3.2 Hvilke straffbare handlinger skal kvalifisere for registrering?

I dette spørsmålet får flertallet støtte fra *Helse- og omsorgsdepartementet*, *Hordaland statsadvokatembeter*, *Nordland statsadvokatembeter*, *Rogaland statsadvokatembeter*, *Politidirektoratet*, *Kripos*, *Gudbrandsdal politidistrikt*, *Hordaland politidistrikt*, *Sør-Trøndelag politidistrikt*, *Søndre Buskerud politidistrikt*, *Telemark politidistrikt*, *Troms politidistrikt*, *Vestfold politidistrikt*, *Folkehelseinstituttet*, *Politiets Fellesforbund* og *Norges lensmanns- og politilederlag*.

De fleste av disse høringsinstansene fremhever særlig behovet for å effektivisere etterforskningen. *Folkehelseinstituttet* uttaler blant annet følgende:

«Dersom en utvidelse av registeret skal gi den nytteeffekt som man virkelig ønsker, vil det være viktig at man ikke setter en slik nedre grense. Det finnes flere eksempler på personer som primært blir straffet for mindre alvorlige tilfeller (hverdagskriminalitet), på et senere tidspunkt kan bli involvert i større alvorlige forbrytelser.»

Statsadvokatene i Nordland og Rogaland mener videre at flertallets regel vil være enkel å praktisere, mens *Politiets Fellesforbund* peker på at dersom registrering skal bygge på en konkret vurdering i hvert enkelt tilfelle vil det åpne for ulik praksis mellom politidistriktene – noe som er prinsipielt uheldig.

Det er kun et fåtall av høringsinstansene som uforbeholdent støtter mindretallet: *Bioteknologinemnda*, *Arbeiderpartiets samepolitiske råd* og *Den nasjonale forskningsetiske komité for medisin*. Men også *riksadvokaten* og *Oslo politidistrikt* mener at flertallets forslag vil føre til en svært omfattende registrering, slik at mindre alvorlige forhold, som fartsoverskridelser, overskridelser av politivedtekter, trafikkregler og ordensforstyrrelser, vil omfattes. Blant annet uttaler *riksadvokaten* følgende:

«Alle brudd på vegtrafikkloven utover der det reageres med forenklet forelegg vil f.eks. gi grunnlag for registrering med mindre det gjøres unntak ved forskrift etter utkastet § 3 siste

ledd. Den betydelige ressursbruk som en så omfattende registreringsadgang som flertallet går inn for vil medføre for politiet, herunder i saker hvor registreringen neppe vil være egnet til avdekke kriminalitet innenfor kjerneområdene for bruk av DNA-spor, kan også tale for at terskelen settes høyere.»

Oslo politidistrikt retter også søkelyset mot de høye kostnadene og den økte ressursbruken en slik betydelig utvidelse vil medføre for politiet. I denne sammenheng pekes det videre på at forskjellsbehandling som skjer av økonomiske og ressursmessige hensyn mellom dem som kvalifiserer for registrering, ikke kan aksepteres.

Det er noen høringsinstanser som fremhever at terskelen bør være enda høyere enn etter mindretallets forslag, herunder *Datatilsynet*, *Advokatforeningen* og *Rettspolitisk forening*. *Riksadvokaten* argumenterer også i denne retning og mener at et minstekrav må være at det er korrelasjon «mellom de som gjennomgående begår den type overtredelser som skal gi grunnlag for registrering og det som ønskes oppnådd med en betydelig utvidet registreringsadgang». *Riksadvokaten* legger til grunn at en ordning hvor grensen settes ved idømmelse av betinget fengsel eller samfunnsstraff er mer treffende i forhold til det som i overskuelig fremtid vil kunne oppnås gjennom bruk av DNA-spor. Personvern hensynene vil da være forsvarlig ivarettatt. *Advokatforeningen* mener grensen for registrering etter avgjort sak ikke bør knyttes til strafferammen, men til at det rent faktisk er ilagt ubetinget frihetsstraff. *Rettspolitisk forening* på sin side mener at en utvidelse bare skal skje for bestemte kategorier av lovbrudd.

Forsvarsdepartementet, *riksadvokaten*, *Rogaland statsadvokatembeter* og *Politidirektoratet* har tatt opp et annet spørsmål som ikke er drøftet nevneverdig av utvalget, nemlig om adgangen til registrering skal være fakultativ eller obligatorisk. Høringsinstansene fremhever at forskjellsbehandling bør forhindres og at effektivitetshensyn tilsier likeartede regler. *Riksadvokaten* understreker at utgangspunktet bør være at det skal foretas registrering i alle tilfeller hvor vilkårene er oppfylt, med mindre det er gjort eksplisitte unntak, mens *Rogaland statsadvokatembeter* fremhever at unnlatelse av registrering bare bør skje hvor registrering rent faktisk ikke er mulig eller uforholdsmessig ressurskrevende (vedkommende er for eksempel død eller har forlatt riket).

Etter *Politidirektoratets* oppfatning er den ordningen som gjelder i dag (registreringen er regulert dels i loven, dels i forskrift og dels ved riksadvokatens retningslinjer) tilfredsstillende. *Forsvars-*

departementet på sin side etterlyser en nærmere vurdering av hva som er momentene i «kan-vurderingen»:

«Tatt i betraktning den lite konkretiserte ordlyden, tilsier hensynet til forutberegnelighet og enhetlig praktisering av lovverket, at det både er nødvendig og hensiktsmessig med slike retningslinjer også for fremtiden.»

3.4.4 Departementets vurderinger

3.4.4.1 Skal en siktelse være tilstrekkelig for registrering?

Departementet ser at DNA-registrering under etterforskningen har klare fordeler. Blant annet gir det muligheter for løpende sammenligninger mellom mistenktes personprofil og spormateriale fra andre saker, som igjen kan føre til at flere saker blir oppklart. Løsningen er også praktisk ettersom politiet har kontakt med den som kvalifiserer for registrering under etterforskningen, slik at registrering kan skje uten bruk av særlige ressurser. En tilsvarende tilnærming er valgt i Danmark, mens Sverige har opprettet et såkalt «utredningsregister» (etterforskningsregister) som inneholder profiler til personer som med skjellig grunn mistenkes for en straffbar handling som kan medføre fengsel, se punkt 3.1.3.

Fremstilling av DNA-profilen og registrering av denne vil på den andre siden medføre store omkostninger. Departementet vil heller ikke se bort fra at registrering av enkelte kan oppleves som ubehagelig og stigmatiserende, noe flere av høringsinstansene har fremholdt. Departementet har dessuten lagt stor vekt på at en tidlig registrering neppe gjør etterforskningen mer effektiv, verken i den konkrete saken der prøven tas, eller i andre saker. Behovet for å kunne anvende DNA-spor i etterforskningen vil i vesentlig grad være ivaretatt gjennom adgangen til å innhente biologisk materiale og foreta DNA-analyse og til å søke mistenktes DNA-profil mot sporregisteret. Som Rettsmedisinsk institutt har fremhevet vil riktignok ikke en slik tilnærming gi muligheter for en *løpende sammenligning* i samme grad som registrering på siktet-stadiet vil gjøre. Dette behovet anses imidlertid ikke å være så stort at det nødvendiggjør registrering allerede under etterforskningen. Departementet går derfor inn for at registrering først skjer når saken er endelig avgjort eller det foreligger rettskraftig dom. En slik regel vil også være lett å anvende, da den ikke byr på tolknings tvil eller beror på skjønnsmessige overveininger i samme grad. Departementet vil vurdere spørsmå-

let på nytt dersom det skulle vise seg å være et utstrakt behov for registrering allerede på siktet-stadiet. I denne omgang anses dette ikke å være nødvendig.

3.4.4.2 Hvilke straffbare handlinger skal kvalifisere for registrering?

Etter departementets syn er det avgjørende å finne en god balanse mellom hensynet til en effektiv utnyttning av det potensialet som DNA-registrering utgjør for bedre og raskere oppklaring av straffbare forhold, en fornuftig bruk av ressurser, og hensynet til den enkeltes personvern. Reglene bør også være enkle å anvende, og ikke i for stor grad innby til skjønnsmessige vurderinger. Det vil derimot være av underordnet betydning om man går inn for mindretallets eller flertallets forslag, da konsekvensene av å velge den ene eller annen løsning vil være beskjedne. Dette vil særlig utkrystallisere seg når straffeloven 2005 trer i kraft, hvor den laveste strafferammen på 3 måneder sannsynligvis ikke vil bli videreført (slik at den laveste strafferammen blir på 6 måneder).

Slik departementet ser det, er det ingen personvernmessige betenkeligheter ved å støtte flertallets forslag, slik registeret er tenkt brukt i dag – nemlig utelukkende som et identitetsregister. Isolert sett innebærer dette ikke noe mer eller annet enn det som gjør seg gjeldende i forhold til fingeravtrykk. Flere høringsinstanser støtter dessuten flertallets forslag.

På den andre siden vil utstrakt registrering være svært ressurskrevende og kostbart. Registreringen må ha en klar nyttefunksjon. Både riksadvokaten og Oslo politidistrikt fremhever at den utvidede registreringen som både flertallet og (i noe mindre grad) mindretallet legger opp til, vil føre til at også personer som neppe er i noen risikogruppe for å begå ny kriminalitet, vil registreres.

På denne bakgrunn ser departementet behov for en mer presis og målrettet regulering av hva som bør og ikke bør kvalifisere for registrering – i tråd med dagens rettstilstand hvor det både er en «skal-regel» og en «kan-regel», jf. påtaleinstruksen § 11a–2. Departementet mener derfor at det mest formålstjenlige vil være å åpne for en utstrakt registrering i loven, men at adgangen gjøres fakultativ. Med en slik tilnærming gis det rom for at registreringsadgangen kan innsnevres og gjøres mer konsis i forskrift. Tilnærmingen tar også høyde for at utvidelsen kan skje gradvis. I lys av høringsinstansenes uttalelser kan det for eksempel være aktuelt å skjære bort de mindre alvorlige overtredelsene, slik som mindre overtredelser av

vegtrafikkloven og overtredelser av politivedtekter. For andre overtredelser kan registreringsadgangen gjøres fakultativ. Det legges imidlertid opp til en ikke ubetydelig utvidelse i forskriften sammenholdt med dagens regler, slik at registeret får tilstrekkelig effekt. Den nærmere avgrensningen vil utstå til arbeidet med påtaleinstruksen.

Den skisserte fremgangsmåten vil legge til rette for at DNA-registeret utvides i tilstrekkelig grad, men uten at dette medfører uforholdsmessige kostnader. Departementets forslag vil også – i motsetning til en ren «skal-regel» – være i samsvar med forslaget til ny politiregisterlov og den kommende rammebeslutning i EU om personvern i tredje søyle, se punkt 3.1.5, hvor det forutsettes en vurdering av om registrering er nødvendig i det enkelte tilfellet. Utstrakt forskjellsbehandling vil også i større grad kunne forebygges ved at retningslinjer for registreringen gis i forskrift.

På denne bakgrunn går departementet inn for at registreringsadgangen i straffeprosessloven utvides slik at illeggelse av straff for en handling som kan medføre frihetsstraff, kan gi grunnlag for registrering i DNA-registeret. Med straff menes de alminnelige straffene i straffeloven § 15.

Departementet går i motsetning til utvalget ikke inn for at en påtaleunntatelse etter straffeprosessloven § 69 skal kvalifisere for registrering. En utvidelse som omfatter strafferettslige reaksjoner som ikke er straff vil by på vanskelige grensedragninger. Som påpekt av riksadvokaten kan ikke departementet se hvorfor en påtaleunntatelse skal kvalifisere for registrering, mens overføring til konfliktrådet (straffeprosessloven § 71 a) eller straffutmålingsutsettelse (straffeloven § 52) ikke skal gjøre det. Departementet ser ikke noe stort behov for å utvide registreringsadgangen nå, slik at alle strafferettslige reaksjoner som ikke er straff omfattes. Utvidelsen er omfattende som den er, og en utvidelse i denne retningen har ikke vært overveid av høringsinstansene i nevneverdig grad. Departementet foreslår likevel å videreføre registreringen for personer som har fått dom på overføring til tvungent psykisk helsevern eller dom på tvungen omsorg.

3.5 Registrering på bakgrunn av utenlandske domfellelser

Utvalget mener at dersom en person i utlandet begår en straffbar handling som i Norge ville ha kvalifisert for registrering, bør det være adgang til å registrere vedkommende i DNA-registeret der-

som vedkommende har tilknytning til landet. Det kan for eksempel være tale om en norsk statsborger på ferie som begår et seksuelt overgrep mot en mindreårig, eller at en slik handling begås i utlandet av en utenlandsk statsborger som er bosatt i Norge. Når det gjelder tilknytningskriteriet, mener utvalget at det bør være tilstrekkelig at en person har opphold eller arbeid i riket. Utgangspunktet er at det bare er handlinger som ville ha kvalifisert for registrering i Norge som skal kunne danne grunnlag for DNA-registrering.

Arbeids- og inkluderingsdepartementet peker på at det er usikkert om utvalgets tilknytningskriterium – «opphold eller arbeid i riket» – omfatter asylsøkere som ikke har midlertidig oppholds- eller arbeidstillatelse. Det bes om at vilkåret for registrering presiseres nærmere i forhold til denne gruppen.

Departementet mener at effektivitets-hensyn taler for at det tillates registrering når den straffbare handlingen er begått i utlandet av personer som har tilknytning til Norge, og den i Norge ville ha kvalifisert for registrering. Det bør ikke oppstilles tilknytningskrav til Norge utover at vedkommende faktisk oppholder seg eller arbeider i riket – uavhengig av om dette er lovlig eller ulovlig opphold eller arbeid. Dette betyr blant annet at asylsøkere uten midlertidig opphold- og arbeidstillatelse også vil kvalifisere for registrering, dersom de øvrige vilkårene er oppfylt.

3.6 Hvem beslutter registrering?

Utvalget har kommet frem til at påtalemyndigheten i politiet i utgangspunktet bør treffe vedtak om registrering. Vedtaket om registrering bør legges inn som en del av rutinene ved arkivering av saken. I mer krevende saker bør imidlertid kompetansen legges til statsadvokaten. Utvalget sikter blant annet til saker hvor siktede ikke kan dømmes til straff på grunn av reglene i straffeloven §§ 44 eller 46.

Nordland statsadvokatembeter og Politidirektoratet er enig i utvalgets vurderinger. *Oslo politidistrikt* mener at kompetansen bør ligge hos politiet i alle sakene.

Departementet mener at det vil være en enklere og mer arbeidsbesparende løsning at politiet treffer vedtak i alle saker som registreres etter den nye § 160 a. Det vises til det som er sagt i spesialmerkene. En slik løsning er dessuten best i samsvar med reglene som gjelder generelt for registrering i politiets registre.

4 Forskning på DNA-profilene

4.1 Utvalgets forslag

Et samlet utvalg mener at bestemmelsen som finnes i straffeprosessloven § 160 a tredje ledd, som gir Kongen adgang til å tillate forskning på registeret, bør utgå, jf. NOU 2005: 19 side 56:

«Forskning på materialet med sikte på å avdekke personlige egenskaper som ikke har betydning for identitetsformål kan ikke tillates. Det må imidlertid være adgang til å foreta forskning som ligger innenfor lovens formål, for eksempel i forhold til frekvensen av forekomsten av elementer av DNA-profil i befolkningen i avidentifisert form.»

4.2 Høringsinstansenes syn

Datatilsynet slutter seg til utvalgets uttalelser, og det samme gjør *Folkehelseinstituttet*. *Politidirektoratet* ønsker fremdeles å kunne forske på registeret innenfor lovens formål, og foreslår at denne muligheten videreføres. *Den rettsmedisinske kommisjon* går inn for at loven bør tillate forskning som kartlegger frekvenser av aktuelle markører i befolkningen, samt andre spørsmål av statistisk/epidemiologisk natur som kan vise seg nødvendig for tolking av resultatene.

Rettsmedisinsk institutt ønsker ikke at det åpnes for forskning på personprøvene. Forskning vil forbruke prøvematerialet og kommer i direkte konflikt med registerformålet. Hva angår de ferdige profilene derimot, mener instituttet at forskning må være tillatt i slik grad at nødvendig kartlegging av forekomster av frekvenser i befolkningen og andre spørsmål av statistisk relevans, kan gjennomføres. *Bioteknologinemnda* frarår at registeret brukes til forskning.

4.3 Departementets vurderinger

Bestemmelsen i straffeprosessloven § 160 a tredje ledd gir hjemmel til å bruke *opplysningene i DNA-registeret* i forskningsøyemed. Det er med andre ord ikke et spørsmål om å forske på det biologiske materialet. Dette er en meget viktig sonndring. Det

er gitt ytterligere bestemmelser om forskning i påtaleinstruksen § 11a–4 femte ledd:

«Opplysninger fra registeret kan etter en konkret vurdering også gis til bruk for forskning. Dersom slikt samtykke gis, fastsetter Justisdepartementet de vilkår som anses nødvendig for å sikre en forsvarlig behandling av opplysningene.»

Om bakgrunnen for å innta en bestemmelse om forskning, se Ot.prp. nr. 55 (1994–95) side 15:

«Etter departementets mening bør det likevel åpnes for i enkelte tilfeller å benytte registerets opplysninger i forskningsøyemed, etter mønster av de regler som i dag gjelder for strafferegisteret. Departementet foreslår derfor at Kongen skal kunne bestemme at opplysningene skal kunne brukes til slikt formål, og gi nærmere bestemmelser om slik bruk.»

Av strafferegistreringsloven § 2 fjerde ledd og strafferegistreringsforskriften § 6 fjerde ledd fremgår det at Politidirektoratet kan samtykke til at opplysninger fra strafferegisteret utleveres til bruk for forskning. Dette kan for eksempel være ønskelig for statistiske formål.

Departementet ser ikke personvernmessige betenkeligheter ved å tillate forskning på opplysningene i registeret, ettersom det bare er tale om å forske på en tallrekke som angir identitet. Tvert imot kan slik forskning være hensiktsmessig for å oppdatere registeret og for statistiske formål etc. En slik regulering er også i tråd med det som gjelder for registerforskning for øvrig. I forslaget til ny politiregisterlov (NOU 2003: 21 Kriminalitetsbekjempelse og personvern) videreføres blant annet unntakene fra taushetsplikten til bruk for statistiske eller forskningsmessige formål, se utredningen side 37 og utkast til § 25 som lyder:

«Når det finnes rimelig og ikke medfører uforholdsmessig ulempe for andre interesser, kan det bestemmes at opplysninger i det enkelte tilfellet utleveres til bruk for forskning, uten hinder av taushetsplikten i § 14».

Av forslaget til annet ledd fremgår det at beslutningen treffes av riksadvokaten i straffesaker, og for øvrig av Politidirektoratet. Det var ingen sterke

motforestillinger mot denne bestemmelsen under høringsrunden (med unntak for Datatilsynet, som mente at bestemmelsen var noe vidt formulert). Utkastet til EUs rammebeslutning om personvern i tredje søyle tillater forskning på opplysninger.

Det ser ikke ut som om utvalget har motforestillinger mot denne typen forskning. Utvalget mener at det fremdeles bør tillates forskning innenfor lovens formål. De høringsuttalelsene som er skeptiske, retter seg i hovedsak mot forskning på det biologiske materialet. Å tillate forskning vil,

slik departementet ser det, ikke stride mot finalitetsprinsippet, som blant annet er nedfelt i personopplysningsloven § 11, ettersom det vil fremgå av både lov og forskrift at opplysningene i registeret kan brukes i forskningsøyemed.

På denne bakgrunn foreslår departementet å videreføre § 160 a tredje ledd i straffeprosessloven, som gir Kongen adgang til å bestemme at opplysningene i registeret også kan brukes i forskningsøyemed.

5 Nærmere om reguleringen i påtaleinstruksen

5.1 Innledning

Dette kapitlet behandler noen sentrale spørsmål om DNA-registrering. Disse spørsmålene skal vurderes i forbindelse med arbeidet med påtaleinstruksen, og departementet har derfor ikke utformet konkrete lovforslag. Departementet ønsker likevel å orientere Stortinget om problemstillingene.

5.2 Oppbevaring av biologisk materiale

5.2.1 Utvalgets forslag og høringsinstansenes syn

Utvalget er delt i synet på om det biologiske materialet bør oppbevares etter at analysen er gjennomført. Med biologisk materiale menes det som er innhentet for å fastslå identiteten til den som er registrert (typisk vattpinnen med munnhuleceller). Spormateriale som er funnet og sikret på åsted faller utenfor. Så lenge saken ikke er rettskraftig avgjort, kan materialet være sentrale bevis.

Flertallet (Strandbakken, Antun og Fossgard) mener at materialet bør oppbevares etter at analysen er gjennomført. Det må uttrykkelig fremgå av loven at materialet som oppbevares bare kan brukes i samsvar med lovens formål – det vil si for å bestemme identitet. Flertallet ønsker å oppbevare materialet for å kunne oppgradere registeret i tråd med den teknologiske utviklingen. I dag er DNA-registeret bygget opp om 11 markører som fastlegger identiteten, men den teknologiske utviklingen går så fort at det kan tenkes at man om få år har lagt opp til 12, 16 eller 18 markører.

Mindretallet (Åpenes og Larsen) mener at faren for misbruk tilsier at materialet destrueres etter at profilen er fremstilt. Mindretallet mener også at lagring av biologisk materiale (i beredskapsøyemed) med den situasjon for øye at vitenskapelige fremskritt en gang i fremtiden vil sette rettsmedisinere i stand til å trekke ut nye opplysninger av materialet, kommer i konflikt med et hovedprinsipp i gjeldende nasjonal og internasjonal person-

vernlovgivning; det såkalte «finalitetsprinsippet», jf. EU-direktiv 95/46, som forutsetter at opplysninger som innhentes skal være formålsbestemt.

Helse- og omsorgsdepartementet, Rogaland statsadvokatembeter, Politidirektoratet, Telemark politidistrikt, Folkehelseinstituttet, Rettsmedisinsk institutt, Den rettsmedisinske kommisjon og Norges lensmanns- og politilederlag støtter flertallets forslag. *Helse- og omsorgsdepartementet* og *Politidirektoratet* peker blant annet på at den teknologiske utviklingen skjer hurtig, og at en eventuell fare for misbruk må forhindres og håndteres på andre måter enn ved å destruere prøvene, for eksempel med sanksjoner mot de ansvarlige. *Politidirektoratet* går inn for fortsatt oppbevaring og mener at synspunktet om at en utsont straffereaksjon avslutter lovbrøterens mellomværende med samfunnet, ikke kan ha særlig tyngde, så lenge også mindretallet går inn for at profilen som er registrert på vedkommende kan oppbevares etter at soningen er ferdig. Forutsetningen er at materialet oppbevares i samsvar med lovens formål og under kontrollerte, godkjente forhold og sikringsrutiner.

Riksadvokaten, Datatilsynet, Advokatforeningen og Rettspolitisk forening støtter mindretallets standpunkt om at det ikke bør være adgang til å oppbevare materialet etter at analysen er foretatt og straffesaken er endelig avgjort. *Riksadvokaten* er riktig nok enig i at man ved oppbevaring unngår de praktiske og økonomiske ulempene ved å måtte innhente nye prøver ved utviklingen av DNA-registeret, men mener likevel at dette hensynet må vike for de personvernshensyn som begrunner mindretallets forslag. *Advokatforeningen* er også imot oppbevaring, og mener dette spørsmålet reiser for mange ubesvarte spørsmål av prinsipiell karakter. Behovet for personvern er spesielt sterkt ved at biologisk materiale kan gi tilgang til bestemte personers gener, sykdommer, lyter og andre egenskaper. *Rettspolitisk forening* peker på det menneskerettslige aspektet ved dette og mener at oppbevaring kan komme i strid med EMK artikkel 8 ved at prøvene lagres og eventuelt benyttes i strid med eierens forutsetninger.

5.2.2 Departementets vurdering

Spørsmålet om det biologiske materialet skal oppbevares, aksentuerer avveiningen mellom personvern hensyn og effektivitetshensyn.

Departementet ser at oppbevaring er hensiktsmessig av praktiske og økonomiske grunner. Det er sannsynlig at den teknologiske utviklingen går såpass raskt at markørene som fastlegger identiteten kan gå fra 11 til 12 eller 13 om ikke altfor mange år. At flere land synes å bygge ut registeret med ytterligere markører, kan også tyde på at det blir vanskeligere å utnytte registrene tilstrekkelig effektivt dersom hvert land opererer med et ulikt antall markører. Utviklingen følger internasjonale standarder, som ikke kan begrenses gjennom nasjonal lovgivning. Dette betyr at verdien av et register basert på 11 markører kan bli redusert.

På den andre siden har oppbevaring av biologisk materiale klare personvernmessige implikasjoner. Det foreligger en potensiell misbruksfare, for eksempel i tilknytning til genforskning mv. Lovgiver vil i fremtiden også kunne beslutte at materialet kan anvendes til andre formål. Oppbevaring kan derfor skape usikkerhet hos de registrerte i forhold til hva opplysningene vil kunne bli brukt til i fremtiden. Det må også tas i betraktning at det kan medføre økte kostnader å oppbevare alle prøvene på en sikker måte.

For departementet har de personvernmessige og kostnadsmessige hensynene vært avgjørende i avveiningen. Departementet går derfor ikke inn for å oppbevare det biologiske materialet etter at profilen er registrert. En slik løsning er også i samsvar med gjeldende rett, jf. påtaleinstruksen § 11a–6 femte ledd, hvor det fremgår at biologisk materiale skal destrueres så snart registrering av profilen har funnet sted. I Sverige skal prøvene destrueres senest 6 måneder fra det tidspunktet prøven ble tatt, jf. polisdatalagen 27 a §. Dersom det er behov for prøver etter dette tidspunktet, må det innhentes nye.

5.3 Oppbevaring av analyseresultatet

Utvalget mener at det ikke skal være adgang til å oppbevare utskrift hos andre enn registerføreren og den sakkyndige som foretar analysearbeidet. Oppbevaring av slike utskrifter kan, slik *utvalget* ser det, innebære en omgåelse av reglene om søk i registrene. Det er dessuten bare de sakkyndige som kan nyttiggjøre seg slike utskrifter i den enkelte sak. Utskrift av tallkoden skal derfor ikke vedlegges sakens dokumenter, men slik at det kun

er den sakkyndige vurderingen av analysen som skal gjøres tilgjengelig for partene. *Utvalget* mener loven bør gi åpning for at siktede kan få utskrift av analyseresultatet for det formål å forelegge det for en annen sakkyndig.

Politimesteren i Hordaland stiller spørsmål ved om *utvalget* i tilstrekkelig grad har tatt hensyn til politiets og påtalemyndighetens praktiske behov for bevisføring i retten, og ber om at begrensningene ikke vedtas. I mange tilfeller vil det være behov for å bruke en papirutskrift som illustrasjon i retten.

Departementet vil gi nærmere regler om oppbevaring av analyseresultatet i påtaleinstruksen. Spørsmålet som er reist av *politimesteren i Hordaland* vil bli vurdert i denne forbindelse.

5.4 Sporregisteret

Ved siden av identitetsregisteret er det i dag etablert et sporregister som inneholder DNA-profilen til ukjente personer som antas å ha tilknytning til den (uoppklarte) straffbare handlingen.

Utvalget foreslår ingen realitetsendringer i disse reglene, og får støtte av *Politidirektoratet*. *Rettsmedisinsk institutt* etterlyser regler for oppbevaring av spormateriale, og mener det bør opprettes en eliminasjonsdatabase for ansatte i politiet og andre personer som har lovlig tilgang til det aktuelle åstedet eller en gjenstand. En slik database støttes av *Den rettsmedisinske kommisjon*. *Hedmark politidistrikt* ønsker at det opprettes en «nødvendig kobling mellom sakene som oppklares i DNA-registerets sporregister og de som senere legges inn med samme profil».

Departementet er enig i at reglene om sporregisteret i hovedsak bør videreføres. I utformingen av regelverket bør det sørges for at personer som ikke har tilknytning til den uoppklarte straffesaken, heller ikke blir registrert i sporregisteret. Departementet vil vurdere behovet for en nærmere regulering av de øvrige spørsmål på et senere tidspunkt.

5.5 Søk i registrene

Utvalget mener at prøver fremstilt på bakgrunn av biologisk materiale innhentet fra personer under etterforskningen bør kunne søkes mot sporregisteret. Også profiler som er registrert i identitetsregisteret bør kunne søkes mot sporregisteret. En sporprofil bør videre kunne søkes mot identitetsregisteret og sporregisteret, mens en DNA-profil fra

et uidentifisert lik bør kunne søkes mot identitetsregisteret – og for å kunne få avsluttet en straffesak – også mot sporregisteret. Utover dette bør ikke registeret kunne brukes til å foreta søk for å finne savnede.

Politidirektoratet understreker at det er ønskelig å kunne foreta søk i de to registrene, og støtter utvalgets forslag. *Politidirektoratet* ber også om at politiet kan nyttiggjøre seg resultatene av et søk som setter politiet på sporet av det som kan være rett gjerningsmann, selv om det ikke ble fullt treff mellom sporprofilen og en person i sporregisteret. Søket kan for eksempel avdekke at gjerningsmannen er i nær slekt med en som er registrert i identitetsregisteret. *Rogaland politidistrikt* og *Folkehelseinstituttet* er enig i at det bør være anledning til å sjekke et uidentifisert lik opp mot sporregisteret, mens *Rettsmedisinsk institutt* mener dette bare er kulant dersom det finnes holdepunkter for at vedkommende kan ha vært involvert i straffbare forhold. Liket bør derimot kunne søkes mot identitetsregisteret.

Departementet mener at DNA i større grad bør brukes under etterforskingen, og kan ikke se hvilke hensyn som tilsier at den som med skjellig grunn er mistenkt for å begå en handling som kan medføre frihetsstraff, skal være beskyttet mot at hans DNA-profil brukes for å undersøke om han har foretatt andre straffbare handlinger hvor det er avsatt biologiske spor som er lagt inn i sporregisteret. Gjeldende rett på dette området bør derfor videreføres. Departementet gir videre støtte til å bruke DNA-profiler fra et åsted til å søke mot både identitetsregisteret og sporregisteret. At slikt materiale kan søkes mot identitetsregisteret, kan bidra til å oppklare straffbare handlinger hvor gjerningspersonen i utgangspunktet er ukjent. At man i tillegg kan søke slike DNA-profiler mot sporregisteret, gir mulighet for å koble flere straffbare forhold med ukjent gjerningsmann sammen. Departementet ser heller ingen betenkeligheter med at profiler fra uidentifiserte lik kan søkes mot identitets- og sporregisteret. I sistnevnte tilfelle bør det være holdepunkter for at det er tilknytning mellom den avdøde og den straffbare handlingen.

Et annet spørsmål som ikke er berørt av utvalget, men som *Rettsmedisinsk institutt* og *Den rettsmedisinske kommisjon* har reist, er om det er mulig å søke avdøde personer med sikker identitet mot sporregisteret. Hjemmelsgrunnlaget er i dag noe usikkert, og praksis varierer mellom politidistriktene. Departementet er av den oppfatning at det bør være adgang til å innhente prøve og foreta analyse dersom det foreligger skjellig grunn til

mistanke på dødstidspunktet – av hensyn til oppklaring av straffesaken.

5.6 Sletting fra identitetsregisteret

Utvalget foreslår å slette DNA-profilen når den registrerte dør. Utvalget mener imidlertid at denne adgangen bør formuleres som en «kan-regel». Det kan ikke utelukkes at profilen også kan ha interesse etter at vedkommende er død. Men når den som er registrert blir frifunnet etter gjenopptakelse, er det ikke lenger grunnlag for registreringen. I slike tilfeller mener utvalget at profilen skal slettes.

Nordland statsadvokatembeter og *Rogaland statsadvokatembeter* støtter utvalgets forslag, men sistnevnte mener at det bør legges en forsinkelse i slettingen, for eksempel at det kan skje et år etter at vedkommende er død. Det hender at personer som har begått straffbare handlinger dør kort tid etter forbrytelsen, og sletting av profilen vil ødelegge for oppklaring av saken. *Politidirektoratet* mener også det er hensiktsmessig at profilen blir liggende i registeret en tid etter dødsfallet. *Datatilsynet* mener opplysninger fra identitetsregisteret bør ha differensierte slette regler. Tilsynet støtter utvalgets mindretall som går inn for at opplysninger i registeret skal slettes etter 5 år ved overtredelse av straffebud som har en strafferamme på fengsel inntil 12 måneder. I tillegg bør det innføres en to års slettefrist for førstegangsforbrytere som er under myndighetsalderen. *Bioteknologinemnda* mener at opplysningene ikke bør slettes automatisk ved den registrertes død. Å beholde opplysningen kan gi en mulighet til å hindre at uskyldige blir dømt.

Departementet er ikke fremmed for at opplysningene bør slettes før vedkommende er død, men spørsmålet vil bli vurdert nærmere som ledd i arbeidet med endringene i påtaleinstruksen, blant annet på bakgrunn av prinsippene i EUs forslag til rammebeslutning om personvern i tredje søyle. Dette regelverket kan føre til opplysningene bør slettes etter en viss tid.

5.7 Utlevering av opplysninger til utlandet

Utvalget foreslår å gi en klar hjemmel for informasjonsutveksling til utlandet av hensyn til å bekjempe grenseoverskridende kriminalitet. Utvalget forutsetter at informasjonsutveksling av DNA-analyser kun kan skje i samsvar med lovens

formål, nemlig å tilrettelegge for en effektiv etterforsking på grunnlag av sikker fastslått identitet. Nærmere regler om dette bør reguleres i forskrift. *Politidirektoratet* støtter utvalgets forslag.

D e p a r t e m e n t e t ser verdien av slik informasjonsutveksling sett i lys av at internasjonalt

samarbeid er av økende betydning for oppklaring og bekjempelse av en rekke typer straffbare forhold. Forutsetningen er at det skjer i samsvar med lovens formål og at internasjonale krav ivaretas. Spørsmålet vil bli nærmere vurdert under departementets arbeid med påtaleinstruksen.

6 Et tilleggsforslag: Hjemmelsgrunnlag for forskning på rettstoksikologiske data

6.1 Bakgrunn for lovforslaget

Folkehelseinstituttet v/ Divisjon for rettstoksikologi og rusmiddelforskning (tidligere Statens rettstoksikologiske institutt) driver en utstrakt rettstoksikologisk analysevirksomhet til bruk i straffesaker etter oppdrag fra påtalemyndigheten. På grunnlag av denne analysevirksomheten er det bygget opp et omfattende saksregister (SRI-data) som representerer den største systematiske dokumentasjon av rettstoksikologiske analysedata, og har gitt grunnlag for en rekke vitenskapelige studier knyttet til rusmiddelbruk og kriminalitet mv.

Datatilsynet har ved flere anledninger gitt Folkehelseinstituttet avslag på søknader om forskning på rettstoksikologiske analysedata. Avslagene er begrunnet med at forskningen ikke oppfyller vilkårene som personopplysningsloven oppstiller for slik innvilgelse. Tidligere hadde Divisjon for rettstoksikologi og rusmiddelforskning konsesjon for enkelte slike forskningsprosjekter etter personregisterloven (lov 9. juni 1978 nr. 48). Etter at personopplysningsloven ble vedtatt har imidlertid Datatilsynet gitt avslag på søknadene om konsesjon som følge av manglende hjemmelsgrunnlag.

På anmodning fra Helse- og omsorgsdepartementet ble det i høringsbrevet samtidig sendt et forslag på høring om å gjøre lovendringer slik at samtykke fra påtalemyndigheten (riksadvokaten) vil være tilstrekkelig for å få forske på denne typen analysedata.

6.2 Høringsinstansenes syn

Samferdselsdepartementet støtter forslaget. En slik regelendring vil gjøre det praktisk mulig å få gjennomført forskning som kan gi økt kunnskap om rusmiddelrelaterte trafikkkulykker, kunnskap som er viktig i vurderingene av hvilke tiltak som bør settes inn for å bedre trafikksikkerheten. *Helse- og omsorgsdepartementet* har ikke innvendinger mot at det inntas en bestemmelse om at innsamlede opplysninger også kan brukes til forskning, såfremt forskningen er knyttet til lagrede opplys-

ninger (opplysninger som allerede er fremkommet ved tidligere analyser). Men skal det også gis tillatelse til forskning som forutsetter at det biologiske materialet må undersøkes på nytt, bør det foreligge et klart hjemmelsgrunnlag. *Politidirektoratet* har ingen motforestillinger så lenge det er tale om forskning som ligger innenfor det formålet analysene er utarbeidet for. Dersom det er tale om annen forskning, bør imidlertid spørsmålet drøftes og avklares gjennom en grundigere lovgivningsprosess. *Norges lensmanns- og politilederlag* mener at dersom påtalemyndigheten avgjør om forskning skal tillates, vil dette gi en fleksibel saksbehandling og tilstrekkelig kontroll med at materialet blir brukt til samfunnsnyttige formål.

Datatilsynet mener at forslaget bør utredes ytterligere. Datatilsynet ser de samme betenkeligheter ved å forske på denne typen analysedata som å forske på data hentet fra DNA-registeret, som utvalget ikke går inn for å videreføre i § 160 a tredje ledd. Datatilsynet mener at anmodningen fra Helse- og omsorgsdepartementet går i motsatt retning av de prinsipper utvalget har gitt uttrykk for i utredningen.

6.3 Departementets vurderinger

Departementet mener at den samme regelen bør gjelde på dette området som for utlevering av andre opplysninger til forskning, se kapittel 4 om forskning på DNA-profilene.

Rettstoksikologiske analyser tar sikte på å avdekke forekomster av fremmedstoffer i blodet, og har på denne måten ingenting med DNA å gjøre.

Forskning på rettstoksikologiske analysedata er viktig for flere offentlige aktører, spesielt for samferdselsmyndighetene og helsemyndighetene. Denne typen analysedata er for eksempel benyttet til forskningsprosjekter om rusmidler og trafikksikkerhet, og er spesielt viktig for statistiske formål. I Norge finnes det lite statistikk på sammenhengen mellom trafikkkulykker og ruspåvirkning.

Departementet kan ikke se at å forske på retts toksikologiske analysedata reiser vesentlige personvernmessige betenkeligheter eller stiller seg annerledes enn annen registerforskning. Også i disse tilfellene er det tale om forskning på analysedata, og ikke det underliggende biologiske materialet. Det tas heller ikke sikte på å fremskaffe informasjonsgrunnlag for beslutninger eller konkrete tiltak overfor den registrerte.

I dag kreves det at bestemte prosedyrer følges før forskning på retts toksikologiske analysedata kan igangsettes. Datatilsynet må for det første gi de nødvendige tillatelser etter personopplysningsloven. I tillegg må størstedelen av medisinske forskningsprosjekter gjennom en forskningsetisk vurdering, foretatt av en av de forskningsetiske komiteene (REK). REK gir sin anbefaling som også er med i Datatilsynets vurdering av om nødvendige tillatelser skal gis. En slik foreleggelse vil fremdeles måtte foretas der dette er påkrevd – også etter

vedtakelsen av en ny lovhjemmel. Forskningen vil i fremtiden ikke komme i konflikt med finalitetsprinsippet ettersom muligheten for forskning vil være regulert både i lov og forskrift – og dermed synliggjort for den som blir berørt. Departementet kan uansett ikke se at forskning av den typen det her er tale om, er uforenlig med innsamlingsformålet.

På denne bakgrunn mener departementet at det er gode grunner for å gi en lovhjemmel som åpner for at forskning på retts toksikologisk analysedata kan tillates. Det kan reises spørsmål om hvem som skal være det samtykkende organ til forskning i slike tilfeller. Ettersom påtalemyndigheten (riksadvokaten) eier disse prøvene, kan det være naturlig at samtykkekompetansen legges dit, men departementet vil komme tilbake til eventuelle nærmere regler i arbeidet med påtaleinstruksen.

7 Økonomiske og administrative konsekvenser

Isolert sett vil ikke vedtakelsen av forslaget om å utvide adgangen for registrering av DNA-profiler medføre utgifter av betydning. Å utnytte den økte registreringsadgangen fullt ut vil derimot medføre økte kostnader.

På bakgrunn av høringen anså departementet det som nødvendig å utrede de administrative og økonomiske konsekvensene nærmere. Blant annet ble det sett behov for en ny vurdering av DNA-utvalgets kostnadsoverslag, samt en fornyet gjennomtenkning av hvilken eller hvilke institusjoner som i fremtiden skal forestå DNA-analyser. Politidirektoratet fikk i oppdrag å utrede dette nærmere, og satte oppdraget ut til en egen prosjektgruppe ledet av politimester Bjørn Hareide, som leverte sin rapport 29. september 2006 til Politidirektoratet (Hareide-rapporten). Politidirektoratets hovedkonklusjoner er i det alt vesentlige i samsvar med prosjektgruppens rapport.

Nedenfor følger en vurdering av de økonomiske konsekvensene av departementets lovforslag. Vurderingene er gjort på bakgrunn av DNA-utvalgets forslag, høringsinstansenes syn og Politidirektoratets fornyede beregning.

Utvalget har delt omkostningene med en utvidelse av DNA-registeret i to: Oppstartskostnader og løpende utgifter til drift av registeret. Forslaget er beregnet til å koste om lag 100 millioner kroner det første året. Deretter vil de årlige omkostningene være om lag 50 millioner kroner, i hovedsak som følge av at antallet nyregistrerte personer vil falle.

Kostnadene er basert på at en utvidelse vil føre til at ca. 73.000 personer vil kvalifisere for DNA-registrering det første året. Deretter vil det være en gradvis reduksjon, slik at det på sikt vil være ca. 40.000 nyregistreringer hvert år. Prognosene for åstedsspor og sporregisteret antas å være mer usikre. Beregningene er basert på tall fra SSP (Det sentrale straffe- og politiopplysningsregister) og Strasak. Med utgangspunkt i dette tallmaterialet har utvalget beregnet de økonomiske konsekvensene slik:

For det første året er kostnadene for politidistriktene beregnet til ca. 10 millioner kroner. Beløpet dekker kun prøvetakingssett, og utvalget har

ikke vurdert andre etterforsningskostnader som utgifter til innhenting eller sporsikring. Kostnader for laboratorietjenesten (Rettsmedisinsk institutt) antas å være 4,5 millioner kroner i engangsinvesteringer, samt 80 millioner for 73.000 prøver det første året. (Dette tallet baseres på at det vil koste 18,5 millioner kroner per 20.000 prøver, og det kan derfor synes som om det riktige tallet skal være 67,5 millioner kroner.) I tillegg vil det ifølge utvalget være behov for å tilføre Kripas 7 millioner kroner det første året.

Når det gjelder de løpende kostnadene for de neste årene, er disse anslått til ca. 50 millioner kroner. Utgiftene til politiet er ikke beregnet, men utvalget antar at utgiftene til prøvetakingssett reduseres i takt med at antallet personer som kvalifiserer for registrering vil falle. Kostnader til Rettsmedisinsk institutt vil årlig være 37 millioner kroner for 40.000 prøver, mens de årlige utgiftene til Kripas blir på 5 millioner kroner.

Flere *høringsinstanser* har innvendinger mot kostnadsoverslaget, og mener at det er urealistisk lavt. Blant annet uttaler *Oslo politidistrikt* at det er vanskelig å beregne hvor mye tid politidistriktene skal bruke på innhenting av prøvene, men at det er åpenbart at et svært stort antall årsverk vil medgå. *Hedmark politidistrikt* fremhever også merarbeid og økte kostnader. *Politidirektoratet* understreker at det knytter seg betydelig usikkerhet til om utvalgets beregninger gir uttrykk for de reelle kostnadene som vil påløpe, mens *Kripas* påpeker at den nåværende saksbehandlingsløsningen ikke har kapasitet til å håndtere det antallet saker en ny lovgivning vil medføre. *Domstoladministrasjonen* fremhever at antallet straffesaker som oppklares og skal domstolsbehandles vil øke, men at det ikke er mulig å ha en begrunnet oppfatning av omfanget og hva det vil medføre av økte kostnader. Samtidig kan økt DNA-registrering medføre innsparinger ved at bevisføringen blir redusert og at antallet tilståelsesdommer øker. Mange av høringsinstansene fremhever at utgiftene må finansieres sentralt for å ivareta hensynet til likebehandling, rettssikkerhet og en effektiv kriminalitetsbekjempelse.

Politidirektoratet har gjennomgått utvalgets kostnadsoverslag. Basert på 70.000 prøver i identi-

tetsregisteret det første året (det samme antallet som utvalget legger til grunn), samt 25.000 sporprøver (som utvalget ikke har tatt med i sin beregning), har Politidirektoratet beregnet at kostnadene vil beløpe seg til om lag 120 millioner kroner det første året. Deretter vil de årlige kostnadene beløpe seg til om lag 90 millioner kroner. Beregningen er basert på 40.000 registerprøver og 25.000 sporprøver i året, og fordeler seg slik:

- Kostnadene til politidistriktene anslås å være på 30,278 millioner kroner. Denne summen baserer seg på at 17,47 millioner kroner vil gå til sikring av biologisk materiale både på åsted og ved munnhuleavstryk, 9,8 millioner kroner vil gå til prøvetakingsutstyr og 3 millioner kroner vil gå til opplæringskostnader i politiet.
- Kostnadene til registerføring (Kripos) anslås å være på 6 millioner kroner. Beløpet dekker i hovedsak lønnsutgifter.
- Kostnadene til analyseinstituttet (Rettsmedisinsk institutt) anslås å være på 53,8 millioner kroner, og skal blant annet dekke lønnsutgifter og forbruksmateriale.

I tillegg vil det være behov for investeringsutgifter (som er en engangsutgift) beregnet til 26,5 millioner kroner. Dette beløpet omfatter 10 millioner kroner til opplæring til politietaten, 10 millioner kroner til Kripos for å få en tilpasset saksbehandlingsløsning og et nytt registreringssystem, og 6,5 millioner kroner til Rettsmedisinsk institutt, som omfatter en analysemaskin (4,5 millioner kroner) og en pipetteringsrobot (2 millioner kroner).

Beregningene ovenfor er basert på et høyt antall nyregistreringer både det første året og i de påfølgende årene. Departementet har gjennom sitt lovforslag gitt rom for en mer målrettet avgrensning og gradvis utvidelse av registreringsadgangen i forskrift, se punkt 3.4.4.2. Det er derfor god grunn til å tro at antallet faktisk registrerte vil være lavere enn de som kvalifiserer for registrering, og at de årlige kostnadene derfor blir lavere enn det som er skissert ovenfor. Hvor mye lavere de blir, er dels avhengig av hvor terskelen for registrering settes i forskrift, dels av i hvilken grad politiet og påtalemyndigheten vil benytte seg av den utvidede registreringsadgangen i de tilfellene det ikke er innhentet DNA-prøver under etterforskning. Ettersom det ikke er klart i hvilken utstrekning registreringsadgangen i forskrift vil innskrenkes, er det ikke mulig å tallfeste disse kostnadene. Denne usikkerheten tilsier også en gradvis utvidelse. Med en skrittvis opptrapping av registreringsadgangen vil utgiftene bli mer målbare og kontrollerte.

En utvidelse av DNA-registeret vil i noen grad også kunne medføre økte kostnader for andre aktører i straffesakskjeden, blant annet knyttet til påtaleavgjørelser, iretteføring av straffesaker, fullbyrdelse (soningsplasser) og nødvendig etterarbeid. Det er ikke mulig å beregne disse kostnadene nå. Også her vil anslaget bero på i hvilken grad man tar i bruk fullmaktene som lovforslaget gir.

Utgiftene til etterforskning vil i hovedsak knyttes til prøvetaking og åstedssikring – i tillegg til administrering av dette arbeidet. Disse utgiftene er i hovedsak beregnet ovenfor. I den grad flere saker blir oppklart, vil forslaget trolig også medføre økte kostnader for påtaleleddet som følge av et økt antall påtaleavgjørelser. Dette vil igjen føre til økt arbeidsbelastning for domstolene og dermed også for aktor og forsvarer. Økningen i antallet påtaleavgjørelser og saker for domstolen vil imidlertid ikke være samsvarende med antallet nye lovbrudd som oppklares. Bakgrunnen for dette er at flere av de nye lovbruddene vil begås av såkalte gjengangere. De oppklarte straffbare forholdene vil derfor kunne bli knyttet til personer som allerede er gjenstand for strafforfølgning, og som er siktet for flere straffbare forhold når det tas ut tiltale og når saken havner i retten. Domstolens saksbegrep er begrenset til tiltalen/siktelsen, som kan omfatte en rekke forhold. På denne måten vil økningen i antallet saker både for påtalemyndighetene og i rettsapparatet bli lavere enn antallet meroppklarte straffbare forhold. Nye tiltale-/siktelsesposter vil likevel medføre noe mer arbeid for påtalemyndigheten og domstolene, både som følge av at det vil oppstå noen flere saker og som følge av at saker som uansett ville måtte behandles av påtalemyndighet og domstol får et noe større omfang. Det er grunn til å tro at mange av de nye forholdene som oppklares vil bli tilstått som følge av at det foreligger DNA-bevis, noe som forenkler bevisførselen i retten (enten de behandles under en hovedforhandling eller i en tilståelsessak), og behandlingen av dem i dommen.

Bruken av DNA kan også føre til et økt behov for å bruke sakkyndige under rettssaken. Videre kan flere oppklaringssaker – blant annet i saker som gjelder hverdagskriminalitet (vinnings- og voldssaker mv.) – aksentuere behovet for økt kapasitet i kriminalomsorgen for å gjennomføre ubetinget fengselsstraff og samfunnsstraff. Det er ikke mulig å tallfeste hvor mange flere saker som vil bli oppklart og pådømt, og hvilket straffevolum dette vil medføre, før det er avklart hvordan fullmaktene vil tas i bruk og de nye reglene har virket en tid. Også dette taler for at bruken av DNA-analyser bør

utvides skrittvis. Som beskrevet ovenfor vil trolig et økt antall DNA-analyser føre til flere siktelser og domfellelser mot gjengangere. Dette vil imidlertid ikke være ensbetydende med at straffutmålingen (og presset på fengslene) vil øke proporsjonalt med antallet domfellelser. Bakgrunnen for dette er at de nye straffbare forholdene ikke vil pådømmes særskilt, men bakes inn i den samlede straffen. Mange gjengangere får en lavere samlet straff enn hvert enkelt av de straffbare forholdene skulle tilsi om de hadde blitt pådømt hver for seg. Men dersom det blir idømt mer fengselsstraff og samfunnsstraff som følge av utvidet bruk av DNA, vil dette øke kriminalomsorgens kapasitetsbehov tilsvarende. Når det gjelder utgifter til etterarbeid, vil dette blant annet omfatte administrasjon (arkiveringssystemer, meldinger til sentrale aktører mv.).

På den andre siden vil utvidet bruk av DNA-analyser også gi innsparingsmuligheter. Ved bruk av DNA-analyser kan uskyldige mistenkte utelukkes fra en sak og saker oppklares raskere. Som nevnt ovenfor kan blant annet bevisførselen under hovedforhandlingen reduseres, og den siktede kan samtykke til at saken avgjøres ved tilståelsesdom. Dette vil medføre innsparinger både for etterforskingen og domstolsbehandlingen. Også slike innsparinger er det vanskelig å beregne effekten av

inntil det er avklart i hvilket omfang den utvidete registreringsadgangen vil tas i bruk. Dette vil bli vurdert nærmere som ledd i forskriftsarbeidet. Erfaringer fra England viser også at økte investeringskostnader på kort sikt når det gjelder kompetansehevende tiltak, øremerkede stillinger som kriminalteknikere, forbedrede edb-tekniske løsninger mv., på lengre sikt har ført til betydelige besparelser i hele etterforskningsfasen fra åstedsundersøkelser til rettslig behandling. I England ble det iverksatt omfattende opplæring av blant annet kriminalteknikere som følge av endrede regler om bruk av DNA. Kvaliteten på åstedsarbeidet gikk da opp, samtidig som gode rutiner førte til at tidsforbruket per åstedsundersøkelse gikk ned. Det er gode grunner for at det vil kunne skje en tilsvarende utvikling i Norge, under forutsetning av at det iverksettes nasjonale, planmessige tiltak. Den viktigste virkningen av et utvidet DNA-register er at det vil lede til at flere straffesaker blir oppklart, slik at tilliten til politiet, påtalemyndigheten og strafferettsapparatet for øvrig blir styrket.

Når det gjelder de økonomiske konsekvensene knyttet til lovforslaget, vil regjeringen komme tilbake til bevilgningsmessig oppfølging gjennom de årlige forslagene til statsbudsjett.

8 Merknader til de enkelte forslagene til endringer i straffeprosessloven

8.1 Endringer i straffeprosessloven

Til § 157:

Ettersom reglene om innhenting av biologisk materiale med sikte på DNA-analyse tas inn i § 158, flyttes annet ledd i nåværende § 157 til § 158 annet ledd. Nåværende tredje, fjerde og femte ledd i § 157 blir nye *annet, tredje og fjerde ledd*.

Muligheten til å forske på rettstoksikologiske analysedata reguleres i et nytt *femte ledd*. Om bakgrunnen for bestemmelsen, se kapittel 6. Bestemmelsen er basert på straffeprosessloven § 160 a tredje ledd (som etter lovforslaget her blir sjette ledd). I medhold av bestemmelsen kan Kongen bestemme at rettstoksikologiske analysedata også skal brukes i forskningsøyemed og gi nærmere regler om slik bruk. Bestemmelsen åpner ikke for forskning på det biologiske materialet.

Til § 158:

Bestemmelsen hjemler adgangen for å innhente biologisk materiale med sikte på DNA-analyse. Etter gjeldende rett er det § 157 som gir hjemmel for å innhente slikt materiale, men departementet har funnet det mest formålstjenlig å regulere i en egen bestemmelse, se punkt 2.3.

Dagens vilkår for å innhente biologisk materiale etter § 157 første ledd videreføres i *første ledd første punktum* med noen mindre justeringer. Det kreves fremdeles skjellig grunn til mistanke om en straffbar handling som kan medføre frihetsstraff. Som følge av at innhenting av biologisk materiale foretas ved å stryke en vattpinne i munnhulen, er vilkåret om at det ikke skal fremstå som et uforholdsmessig inngrep overflødig. Innhenting av biologisk materiale som skjer på denne måten, anses ikke å være et uforholdsmessig inngrep. Vil-kåret om at undersøkelsen må «være av betydning for opplysningen av saken» er også sløyfet, da det anses unødvendig. Det vil være en presumsjon for at innhenting av biologisk materiale fra den mistenkte antas å ha betydning for sakens opplysning dersom det er avdekket DNA-spor med tilknytning til den straffbare handlingen.

Av *første ledd annet punktum* fremgår det at biologisk materiale kan innhentes selv om straff ikke kan idømmes på grunn av reglene i straffeloven §§ 44 eller 46. Dette gjelder også når tilstanden har medført at den mistenkte ikke har utvist skyld.

I *annet ledd første punktum* er tidligere § 157 annet ledd i straffeprosessloven inntatt. Etter denne bestemmelsen kan det ved samtykke innhentes biologisk materiale med sikte på å gjennomføre en DNA-analyse uten hensyn til om det foreligger skjellig grunn til mistanke. Dette kan være praktisk ved «screening», hvor det er nødvendig å innhente biologisk materiale fra alle som bor innenfor et avgrenset sted eller som har oppholdt seg på et bestemt område hvor det er begått en straffbar handling, uten at det foreligger noen mistenkte. For en ytterligere redegjørelse for samtykke som hjemmelsgrunnlag, se punkt 3.3.2 i de alminnelige merknadene.

DNA-analyser som er innhentet etter samtykke uten at det foreligger skjellig grunn til mistanke mot den som avgir prøven, kan bare brukes i den konkrete saken som de er innhentet i. I *annet ledd annet punktum* fremgår det derfor at både analyse-resultatet og det biologiske materialet som er innhentet, skal tilintetgjøres når formålet med undersøkelsen er oppnådd. I praksis vil dette være så snart vedkommende er sjekket mot spor på åstedet, og det er utelukket at sporet stammer fra vedkommende. Dette er en naturlig følge ettersom DNA-profilen ikke vil bli registrert i DNA-registeret før saken eventuelt har ledet til at den siktede er domfelt. I de tilfellene det foreligger samsvar mellom DNA-profilen og spor på åstedet, vil dette være et bevis av betydning i den senere straffesaken. I slike tilfeller skal DNA-analysen selvsagt ikke destrueres, men oppbevares på vanlig måte.

Av *tredje ledd første punktum* fremgår det at politiet skal innhente det biologiske materialet. Dette er en videreføring av gjeldende rett, se påtaleinstruksen § 10–5 siste ledd. Departementet ser ikke behov for at mer spesialisert personell brukes i denne sammenheng da det er tale om et lite inngrep sammenlignet med de undersøkelsene som kan foretas etter § 157. Dersom den mistenkte eller

domfelte nekter å medvirke ved den nødvendige undersøkelsen, kan prøven likevel innhentes når retten ved kjennelse har avgjort at vilkårene for å innhente biologisk materiale med sikte på å gjennomføre DNA-analyse (jf. første ledd) likevel er til stede, jf. *tredje ledd annet punktum*.

I motsetning til utvalget har departementet funnet grunn til å innta en hastebestemmelse etter mønster fra § 157 nåværende fjerde ledd. Av *tredje ledd tredje punktum* fremgår at ordre fra påtalemyndigheten kan tre i stedet for rettens kjennelse dersom det vil by på *vesentlig ulempe* å måtte vente på rettens avgjørelse. Selv om det biologiske materialet ikke vil kunne forsvinne eller gå tapt på samme måte som etter § 157 (hvor vilkåret er at «formålet med undersøkelsen ellers [vil] kunne forspilles»), kan det av andre grunner være behov for å kunne ta en prøve uten å måtte vente på en kjennelse fra retten. For eksempel kan det være en reell fare for at gjerningsmannen av ulike grunner ikke vil møte til prøvetaking senere. Av hensyn til etterforskningen vil det også kunne være nødvendig å innhente prøven raskt. Terskelen for å ta i bruk hastebestemmelsen er høy. Hovedregelen skal fremdeles være at tvangsmessig undersøkelse for DNA-analyse bare kan gjennomføres etter at retten har kommet til at lovens vilkår er oppfylt. Regelen i § 157 fjerde ledd annet og tredje punktum (etter lovforslaget her) gjelder tilsvarende, jf. *tredje ledd fjerde punktum*.

Fjerde ledd første punktum hjemler adgangen til å innhente biologisk materiale etter at avgjørelsen er rettskraftig eller saken er endelig avgjort. Vilka- ret er at personene kvalifiserer for registrering i henhold til § 160 a. Innhenting i ettertid skjer i registreringsøyemed, og vil være hensiktsmessig i de tilfellene det ikke er foretatt noen DNA-analyse under etterforskningen for å oppklare saken. Det foreligger for eksempel andre typer fellende bevis, eller det finnes ikke noe biologisk materiale på gjerningsstedet eller offeret som DNA-analysen kan sammenlignes med. En tilsvarende hjemmel finnes i dag i § 160 a annet ledd.

Fjerde ledd annet punktum gir hjemmel for å innhente biologisk materiale med tvang etter at saken er rettskraftig avgjort. Siden det foreligger en endelig avgjørelse i saken, er det ikke grunn til å kreve rettens kjennelse for bruk av tvang. Tvang kan utøves av politiet når dette kan skje uten fare eller betydelig smerte. Det skal svært mye til før innhenting av biologisk materiale etter denne bestemmelsen vil medføre fare eller betydelig smerte. Å tvinge munnen til den som nekter, åpen ved å bruke et (fast) håndgrep vil for eksempel gå klar av lovens vilkår.

Bestemmelsen er ikke uttømmende for så vidt gjelder innhenting av DNA-profil fra den mistenkte og siktede. Dersom vilkårene for beslag er oppfylt, kan det for eksempel foretas DNA-analyser av klær og andre gjenstander som tilhører den siktede. Det kan også tenkes at politiet har behov for å foreta en mer inngripende kroppslig undersøkelse av den mistenkte i medhold av § 157. Ved en slik undersøkelse kan det også innhentes biologisk materiale for DNA-analyse. Paragraf 157 kan dermed anvendes alternativt ved siden av § 158. For å presisere virkeområdet til § 158 i forhold til § 157, er det i forslaget til § 158 *femte ledd* fastsatt at denne bestemmelsen bare får anvendelse overfor spytt og celleprøver fra den mistenkte eller domfeltes munnhule, men slik at Kongen gis fullmakt til å bestemme at § 158 også kan omfatte annet biologisk materiale.

Til § 160 a:

Bestemmelsen omhandler vilkårene for hvem som *kan* registreres i identitetsregisteret. Det er et vilkår for registrering at prøvene er innhentet i medhold av straffeprosessloven. Prøver som er tatt i andre forbindelser (i forbindelse med sykdom eller lignende) eller i medhold av andre lover (for eksempel vegtrafikkloven) kan ikke registreres i identitetsregisteret.

Første ledd første punktum bestemmer at enhver som er ilagt en straff som nevnt i straffeloven § 15 for en handling som kan medføre frihetsstraff, kan registreres i identitetsregisteret. De alminnelige straffene i § 15 er fengsel, forvaring, hefte, samfunnsstraff, bøter og rettighetstap som nevnt i straffeloven §§ 29 og 33. Bestemmelsen avgrenses mot de strafferettslige reaksjonene som ikke er straff, blant annet påtaleunnlattelse (straffeprosessloven § 69), særreaksjonene overføring til tvungent psykisk helsevern (straffeloven § 39) og tvungen omsorg (straffeloven § 39 a), inndragning (straffeloven §§ 34–38) og overføring til konfliktråd (straffeprosessloven § 71 a). Som det fremgår av *annet ledd* (se nedenfor) vil imidlertid personer som ikke kan dømmes til straff på grunn av reglene i straffeloven §§ 44 og 46, likevel kunne registreres i identitetsregisteret.

Registrering skal først finne sted når avgjørelsen (dommen) er rettskraftig eller saken er endelig avgjort, jf. *første ledd annet punktum*. Bestemmelsen svarer til påtaleinstruksens § 11a-2 tredje ledd.

Saker som det er utferdiget forenklet forelegg for, gir ikke grunnlag for registrering, se *første ledd tredje punktum*. Regelen gjør at mindre alvorlige

lovbrudd ikke kvalifiserer for registrering. Der som det er utferdiget et forenklet forelegg som nektes vedtatt, vil heller ikke en etterfølgende hovedforhandling hvor det ilegges en ordinær bot, medføre at handlingen nå gir grunnlag for registrering.

Annet ledd er en videreføring av gjeldende straffeprosesslov § 160 a første ledd tredje punktum. Personer som har begått en straffbar handling som kvalifiserer for registrering, men som ikke kan dømmes til straff på grunn av reglene i straffeloven §§ 44 og 46, vil likevel kunne registreres i medhold av denne bestemmelsen. Det samme gjelder når tilstanden har medført at vedkommende ikke har utvist skyld.

Av tredje ledd fremgår det at personer som oppholder seg eller arbeider i Norge også skal kunne registreres i identitetsregisteret dersom de i utlandet har begått en handling som kvalifiserer for registrering, og for denne er ilagt en straff som nevnt i straffeloven § 15 eller som tilsvarer en av disse. Bakgrunnen for bestemmelsen går frem av punkt 3.5. Det oppstilles ingen formelle tilknytningskrav til Norge. Det avgjørende vil være om vedkommende *faktisk* oppholder seg eller arbeider i riket – uavhengig av om dette er et lovlig eller ulovlig opphold eller arbeid. Dette betyr at også personer, for eksempel asylsøkere, uten midlertidig oppholds- og arbeidstillatelse, kan registreres dersom de faktisk bor eller arbeider i Norge.

Fjerde ledd gir hjemmel for at personer med saklig grunn kan la seg registrere i identitetsregisteret. Bestemmelsen svarer til påtaleinstruksen § 11a-2 annet ledd bokstav c. Det kan ikke utelukkes at noen ønsker å bli registrert i DNA-registeret, for eksempel for å kunne utelukkes som mulig gjerningsmann i en sak. Under slike omstendigheter bør anmodningen kunne etterfølges.

Femte ledd regulerer hvem som er ansvarlig for at DNA-profiler registreres i identitetsregisteret. Departementet mener at vedtakskompetansen kan legges til påtalemyndigheten i politiet i alle saker, se punkt 3.6. Vedtaket om registrering bør legges inn som en del av rutinene ved arkivering av saken.

Sjette ledd fastslår at opplysningene i registeret utelukkende kan brukes i strafferettspleien. Kongen kan likevel bestemme at opplysningene også

skal kunne brukes i forskningsøyemed, og gi nærmere regler om slik bruk. Bestemmelsen viderefører gjeldende § 160 a tredje ledd. Om bakgrunnen for å videreføre bestemmelsen, se kapittel 4.

Sjuende ledd gir Kongen myndighet til i forskrift å fastsette mer utfyllende regler om DNA-registrering og DNA-registrene.

Hjemmelen vil bli brukt til å gi mer presise regler som velger ut hvilke lovbrudd som skal eller kan registreres i identitetsregisteret. Departementet har i loven gått inn for en vid registreringsadgang, se punkt 3.4.4.2 i de alminnelige merknadene, med åpning for en mer målrettet regulering i forskrift etter mønster fra dagens registreringsordning. Dette gir rom for at Kongen i forskrift for eksempel kan gi regler om at spesielle sakstyper kan unntas registrering. I medhold av bestemmelsen vil det også være adgang til å bestemme at registrering skal være obligatorisk i nærmere angitte saker, mens det i andre typer skal bero på en konkret vurdering om registrering skal skje. Med utgangspunkt i sjuende ledd kan det dessuten bestemmes at ansatte i politi og påtalemyndighet, samt personer som foretar DNA-analyser kan registreres i en eliminasjonsdatabase. Dette kan være praktisk i forhold til personer som har arbeid i tilknytning til åsted og analyse av DNA-spor.

Kongen gis videre myndighet til i forskrift å utforme utfyllende regler om sporregisteret, om føring og bruk av registrene, om søk i registrene, om sletting av opplysninger i registrene, om innsynsrett og klagerett for den som er registrert, om oppbevaring av DNA-profiler, om utlevering av opplysninger i DNA-registeret til utenlandsk politimyndighet mv. Oppregningen er ikke uttømmende.

8.2 Ikrafttredelses- og overgangsbestemmelser

Lovforslaget del II inneholder bestemmelser om ikraftsetting og overgangsbestemmelser. Departementet foreslår at endringsloven skal gjelde fra det tidspunktet Kongen bestemmer og at det kan fastsettes nærmere overgangsregler.

Justis- og politidepartementet

tilrår:

At Deres Majestet godkjenner og skriver under et fremlagt forslag til proposisjon til Stortinget om lov om endringer i straffeprosessloven (utvidelse av DNA-registeret).

Vi HARALD, Norges Konge,

stadfester:

Stortinget blir bedt om å gjøre vedtak til lov om endringer i straffeprosessloven (utvidelse av DNA-registeret) i samsvar med et vedlagt forslag.

Forslag

til lov om endringer i straffeprosessloven (utvidelse av DNA-registeret)

I

Straffeprosessloven 22. mai 1981 nr. 25 endres slik:

§ 157 skal lyde:

Den som med skjellig grunn mistenkes for en handling som etter loven kan medføre frihetsstraff, kan underkastes kroppslig undersøkelse når det antas å være av betydning for opplysningen av saken og ikke fremstår som et uforholdsmessig inngrep. Det kan tas blodprøve og foretas andre undersøkelser som kan skje uten fare eller betydelig smerte.

Disse regler gjelder selv om straff ikke kan idømmes på grunn av reglene i straffeloven §§ 44 eller 46. Det gjelder også når tilstanden har medført at den mistenkte ikke har utvist skyld.

Uten mistenktes samtykke kan undersøkelse bare foretas etter kjennelse av retten. Så vidt mulig og tilrådelig skal han få adgang til å uttale seg før avgjørelsen treffes.

Dersom formålet med undersøkelsen ellers kunne forspilles, kan ordre fra påtalemyndigheten tre i stedet for kjennelse av retten. Ordren skal være skriftlig og grunnlagt. Er det fare ved opphold, kan ordren gis muntlig, men den skal da snarest mulig nedtegnes.

De innhentede prøvene skal bare brukes i straffettspleien. Kongen kan i forskrift likevel bestemme at rettstoksikologiske analysedata også kan brukes i forskningsøyemed, og gi nærmere regler om slik bruk.

Ny § 158 skal lyde:

Uten hensyn til § 157 første ledd kan det innhentes biologisk materiale med sikte på å gjennomføre en DNA-analyse av den som med skjellig grunn mistenkes for en straffbar handling som etter loven kan medføre frihetsstraff. Regelen i § 157 annet ledd gjelder tilsvarende.

Hvis den det gjelder samtykker skriftlig, kan det innhentes biologisk materiale med sikte på å gjennomføre DNA-analyse uten hensyn til om det foreligger skjellig grunn til mistanke. Analyseres-

ultatet og det biologiske materialet tilintetgjøres når formålet med undersøkelsen er oppnådd.

Det biologiske materialet innhentes av politiet. Nekter den mistenkte å medvirke til nødvendig undersøkelse, må det ikke brukes tvang uten at retten ved kjennelse har avgjort at vilkårene for å ta DNA-prøve er oppfylt. Dersom det vil medføre vesentlig ulempe å avvente rettens avgjørelse, kan ordre fra påtalemyndigheten tre i stedet for kjennelse av retten. Regelen i § 157 fjerde ledd annet og tredje punktum gjelder tilsvarende.

Når vilkårene for registrering etter § 160 a første til fjerde ledd er oppfylt, kan det også etter at avgjørelsen er rettskraftig eller saken endelig avgjort innhentes biologisk materiale fra personer som kan registreres i registeret. Nekter vedkommende å avgi biologisk materiale frivillig, kan slikt materiale innhentes med tvang når dette kan skje uten fare eller betydelig smerte.

Med biologisk materiale menes i denne bestemmelsen spytt eller celleprøver fra munnhule. Kongen kan i forskrift bestemme at også annet biologisk materiale skal omfattes av bestemmelsen.

§ 160 a skal lyde:

Den som er ilagt en straff for en handling som etter loven kan medføre frihetsstraff, kan registreres i identitetsregisteret. Registrering kan først skje når avgjørelsen er rettskraftig eller saken er endelig avgjort. Handling som det er utferdiget forenklet forelegg for, gir ikke grunnlag for registrering.

Den som ikke kan dømmes til straff for en handling som kvalifiserer for registrering på grunn av reglene i straffeloven §§ 44 eller 46, kan likevel registreres. Det samme gjelder når tilstanden har medført at vedkommende ikke har utvist skyld.

Den som har begått en handling som kunne ha medført frihetsstraff om den hadde vært begått i Norge, og som i utlandet er ilagt en straff som svarer til dem som er nevnt i straffeloven § 15, kan registreres dersom vedkommende arbeider eller oppholder seg i Norge.

Den som begjærer det av grunner som finnes fyllestgjørende kan registreres i identitetsregisteret.

Politiet treffer vedtak om registrering.

Opplysningene i registeret skal bare brukes i strafferettspleien. Kongen kan i forskrift likevel bestemme at opplysningene også kan brukes i forskningsøyemed, og gi nærmere regler om slik bruk.

Kongen kan gi forskrift med nærmere bestemmelser om DNA-registrering, for eksempel regler om registrering i henholdsvis identitetsregisteret og sporregisteret, om føring og bruk av registrene, om søk i

registrene, om sletting av opplysninger i registrene, om innsynsrett og klagerett for den som er registrert, om oppbevaring av DNA-profiler og om utlevering av opplysninger i DNA-registeret til utenlandsk politimyndighet.

II

Ikrafttredelses- og overgangsbestemmelser

1. Loven gjelder fra den tid Kongen bestemmer.
2. Kongen kan fastsette overgangsregler.
